

กิเลสทำเสียสมดุล

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๑

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ตั้งใจนะ ธรรมะไง เรามาประพฤติปฏิบัติ นี่สำนักปฏิบัตินะ เรามาหาทาง ออกกัน หาทางออกจากทุกข์ เวลาทุกข์นี้บ่กเสียบหัวใจอยู่ เราพยายามหาทางออก เราฟังธรรมะ ใจ ถ้าไม่ฟังธรรม...

ธรรมะเห็นใหม่ ธรรมโสดมันกระตุ้นให้เราตีความตีกระทบ มันอาจหาญ มันรื่นเริง ถ้า มันรื่นเริงนะ แต่ถ้ามันเป็นกิเลส เราไปอยู่ในที่สงบสงัด มันอับเฉา มันว่าเหว เราจะไปอยู่ที่ไหนก็ แล้วแต่ ถ้าทางโลกเราไปมองกันแต่สังคมเห็นใหม่ ถ้าสังคมเจริญ สังคมที่เจริญ มีความ สะดวกสบาย เราจะไปอยู่ที่นั่น ที่นั่นบรรยากาศดี สิ่งต่างๆ ดี

แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ ความสงบสงัด ถ้ามันสงบสงัด หัวใจมันสงบขึ้นมา มันจะมีความ มองอาจ มีความกล้าหาญ มันมีความรื่นเริงนะ รื่นเริงในธรรม ถ้าประพฤติปฏิบัติมันต้องมีความ สุข มีความรื่นเริงดี แต่ทำไมมันเศร้าสร้อยเหงาหงอยล่ะ เศร้าสร้อยเหงาหงอยเพราะไม่มี ธรรมะไง ถ้ามีธรรมะของครูบาอาจารย์ มันกระตุ้นนะ กระตุ้นให้เราตีกระทบ ตีกระทบ

ถ้ากระทบเห็นใหม่ จิตที่มันตีกระทบของมัน เวลาจิตมันสงบขึ้นมา มันจะเห็นนิมิตต่างๆ ใจกระทบอย่างนั้น มันกระทบโดยจิตนิสัย แต่ความตีกระทบ ความกระทบของเรา ความอาจหาญ รื่น เริง มันรื่นเริงในธรรม มันไม่ใช่ตีกระทบแบบโลกๆ เขา ถ้าโลกๆ เขาคือกระทบ มันมีแต่ความ เสียหายนะ เพราะมันขาดสติ

แต่เรามีสติขึ้นมาเห็นใหม่ เรามีสติขึ้นมา เราตั้งสติขึ้นมา แล้วกำหนดคำบริกรรมของเรา ขึ้นมา เพื่อประโยชน์กับเราเพราะอะไร เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา ถ้าไม่เกิดมาพบ

พระพุทธศาสนา คูตี ในปัจจุบันนี้ ศาสนาก็มีอยู่ แต่เวลาเขาประพฤติปฏิบัติกัน เขาประพฤติปฏิบัติ ด้วยอะไร มันไม่มีครูไม่มีอาจารย์นะ

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่ตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ปัญจวัคคีย์ อัญญาโกณฑัญญะเป็นพราหมณ์พยากรณ์เลยว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องเป็นพระอรหันต์ แน่นอน ต้องออกบวชเป็นศาสดาอย่างเดียว อย่างเดียวเลย พราหมณ์ต่างๆ เขายังพยากรณ์เป็นสอง อัญญาโกณฑัญญะบอก ไม่มีทางเลย ต้องออกบวชอย่างเดียว ต้องเป็นศาสดา

แล้วเวลามาอุปัฏฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ ๖ ปี ถึงเวลาแล้วทั้งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเลย แล้วเวลามันตีกลับ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมไปแล้ว ไปเทศน์ธัมมจักกฯ นัดกันนะว่าไม่รับ เพราะอะไร เพราะเห็นความประพฤติกอง ตอนอยู่ด้วยกัน ทนทุกรกิริยา ทรมานตนอยู่ตั้ง ๖ ปี ถึงเวลาแล้วมันเป็นสิ่งที่ความลำบากเปล่า ลำบากเปล่า เพราะอะไร ลำบากเปล่าเพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ธรรม ในโลกนี้ยังไม่มีธรรมะ มันเป็นเรื่องโลก มันเป็นเรื่องของโลก เห็นไหม มีศาสดา

คูตี เวลาเจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอาฬารดาบส ไปเรียนกับเจ้าลัทธิต่างๆ เขาปฏิญาณตนว่าเป็นศาสดาทั้งนั้นนะ นิธรรมของโลก ธรรมอยู่ในโลก ธรรมให้พ้นจากโลกมันยังไม่มี ถ้าไม่มี ทรมานขนาดไหน มันไม่มี ของไม่มี ไม่มีใครสอน ไม่มีใครบอก มันค้นคว้าอย่างไรมันก็ เหมือนกับคนที่ไม่มีทางไปเลย

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงได้ย้อนกลับมา ทั้งหมด สิ่งที่ทรมานตน สิ่งที่ทำให้ตนลำบากอย่างนั้น ทั้งไปหมดเลย แล้วมาฉันอาหารนางสุชาดา พอมานฉันอาหารของนางสุชาดา ปัญจวัคคีย์เห็น เห็นว่ากลับมาอีกมากไป ทรมานตนอย่างนั้นยังสำเร็จไม่ได้ แล้วกลับมาฉันอาหารของนางสุชาดา มันกลับมาอีกมาก แล้วมันจะสำเร็จได้อย่างไร

หมดอาลัยตายอยากเลยนะ เพราะพยากรณ์เอง ตั้งใจเอง ออกอุปัฏฐากเอง ต้องการให้เจ้าชายสิทธัตถะให้ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวเองจะได้มีวิชาการ จะได้มีทางออก จนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนกลับมาฉันอาหารของนางสุชาดา ทั้งไปเลย แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา

เวลาไปสอนปัญญาวัคคีย์ไม่ฟังเห็นใหม่ เพราะอะไร เพราะขณะที่อุปัฏฐากอยู่ ด้วยความคิดของโลกใจ อุปัฏฐากอยู่ ทุกข์ยากขนาดนั้น ยังตรัสรู้ไม่ได้ แล้วเวลาเราทิ้งมา อยู่องค์เดียว แล้วไปฉันอาหาร ไปอยู่กับโลก ไปมักมากในโลกใจ ในปัจจัยเครื่องอาศัย มันจะตรัสรู้ได้อย่างไรเห็นใหม่ นี่ความคิดของโลกใจ

ถ้าการทุกรกิริยาทำอยู่อย่างนั้น มันไม่มีวิชาการ มันไม่มีธรรม ไม่มีธรรมคือยังไม่มีใครตรัสรู้ขึ้นมา การตรัสรู้ขึ้นมา มันมีตรัสรู้อยู่ ๒ ประเภท คือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กับพระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น ในเมื่อยังไม่มีธรรม มันไม่มีธรรม มันจะไปศึกษาเอากับใครล่ะ แต่ขณะที่ตัวเองตรัสรู้เองโดยชอบ แต่ปัญญาวัคคีย์ไม่เชื่อ ไม่เชื่อว่าทุกรกิริยาขนาดนั้นยังเป็นไปไม่ได้ แล้วมามากมากในการฉันอาหารมันจะตรัสรู้ได้อย่างไร นี่คนมองกันแต่สภาวะแบบนั้น

แล้วในปัจจุบันนี้ คูลี เวลาเราประพฤติปฏิบัติกัน ถ้าคนนอนผ่อนอาหาร เขาบอกว่าอย่างนี้มันเป็นอรรถกถาญาณุโยค เป็นการทรมานให้ตนเองลำบากเปล่า คิดกันไปไง คิดกันไปเพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะที่ท่านอดอาหารนั้นนะ ท่านอดอาหารด้วยที่ว่า คิดว่ากิเลสมันอยู่ที่เรา ทุกอย่างมันอยู่ที่เรา คิดว่ากิเลสมันอยู่กับเรา เพราะแบ่งแยกไม่ได้ว่าอะไรเป็นกิเลส ไม่เข้าใจอะไรสิ่งใดๆ เลย

ขนาดที่ว่าอดอาหารแล้ว จนขนเน่า จนขนหลุดออกมาหมดเลย เวลาคิดว่ามันอยู่ที่ลมหายใจ กลั้นลมหายใจจนสลบไปเห็นใหม่ ก็คิดเอาเอง คิดเอาเองเพราะอะไร คิดว่าสิ่งที่เราทรมานตนคือการชำระกิเลส แต่ขณะที่ธรรมเกิดขึ้นมาแล้ว กิเลสไม่ได้อยู่ที่นั่น กิเลสมันอยู่ที่ใจ ถ้ากิเลสอยู่ที่ใจเห็นใหม่ พอฉันอาหารของนางสุชาดา กำหนดอานาปานสติลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกจิตมันเกาะอยู่ที่นั่น พอจิตมันสงบเข้ามา มันเป็นการทำงานของจิต มันเป็นการทำงานของหัวใจ หัวใจมันทำงานของมัน มันพัฒนาการของมัน

บุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ เป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไปจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาเข้าใจหมดเลย พอเข้าใจหมดเลยเวลาสอน เวลาไปสอนปัญญาวัคคีย์ “ทางสองส่วนไม่ควรเสพ” สิ่งที่ปัญญาวัคคีย์เห็นภาพนั้นชัด เห็นภาพนั้นชัดมากเลยที่ว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรมานอยู่ ๖ ปี แล้วกลับมาฉันอาหาร “ทางสองส่วนไม่ควรเสพ อรรถกถาญาณุโยค กามสุขัลลิกานุโยค” ไม่ควรเสพทั้ง ๒ ผัง ไม่ควรเสพ

“มัชฌิมาปฏิปทา” มัชฌิมาปฏิปทาของใคร

นี่เราประพฤติปฏิบัติ เราคนนอนผ่อนอาหารเพื่อเราขัดเกลากิเลส เพื่อให้กิเลสมันเบาตัวลง เพื่อให้การประพฤติปฏิบัติเรามีช่องทางขึ้น เพราะเราปฏิบัติ เรากำลังปฏิบัติ เราพยายามสู้ของเรา แล้วมันทำไม่ได้ผลอย่างเรา มันทำไม่ได้ผลแบบธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมไว้ เราอ่าน เราศึกษาขึ้นมา เราก็ว่าเราทำได้ เราเข้าใจหมดเลย แล้วเราทำของเราก็ไม่ได้ เราทำไม่ได้ ทั้งๆ ที่มีธรรมะนะ มีธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่แล้ว ทีนี้เราคนนอนผ่อนอาหารกันก็เพื่อขัดเกลา เพื่อไม่ให้ธาตุจันท์มาทับใจ

ถ้ามีครูบาอาจารย์ประพฤติปฏิบัติมา ครูบาอาจารย์ท่านจะรู้ว่าสิ่งใดควร ควรจะต่อสู้ ควรเป็นถนนหนทาง เป็นทางที่เราจะฝืนกิเลส มันเป็นอุบายวิธีการที่เราจะทำให้กิเลส...กิเลสเรา เราจับมันไม่ได้ เราสู้มันไม่ได้ เพราะมันอยู่เบื้องหลังความคิดเรา มันมากับเรา มันเป็นอวิชชา มันครอบงำใจมาตลอด แล้วเราจะเอาเข้าไปต่อสู้กับมัน เราไม่มีอะไรจะไปต่อสู้กับมันเลย เราไปต่อสู้กับมัน ก็ต่อสู้กับกิเลสชัดๆ

ในปัจจุบันนี้ก็เหมือนกัน คุณสิ ครูร่างกายของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์เวลามันเสียสมถุค เวลาเสียสมถุคขึ้นมาเราเดินไม่ได้นะ เวลาเราเครียดขึ้นมา คุณสิ น้ำในหูไม่เท่ากัน เดินไม่ได้ ขณะที่เราเสียสมถุค เราจะวิงเวียนศีรษะ เราจะเดินไปไม่ได้เลย เราต้องนั่งลงเลย การเสียสมถุคของมันเห็นไหม การเสียสมถุคของร่างกาย ทางกายแพทย์เขาเข้าใจนะ ว่าการเสียสมถุคมันต้องแก้ไขอย่างไร ต้องเย็บ ต้องปะ ให้น้ำในหูต่างๆ มันไม่เสียสมถุคของมัน ความเสียสมถุคของร่างกายนะ

แล้วนี่กิเลส กิเลสกระทำให้อึดใจเสียสมถุค ความเสียสมถุคของมันเห็นไหม เรามีกิเลสอยู่ในหัวใจ มันเสียสมถุคตลอดไป มันเป็นความสมถุคไปไม่ได้ ในการประพฤติปฏิบัติมันจะเป็นความสมถุคไปไม่ได้เลย มันเป็นไปไม่ได้เพราะอะไร เพราะมันไม่มีธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้ไหม แล้วเวลาที่มีธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิธีการนะ มรรค ๔ ผล ๔ การชำระกิเลสเข้าไป

ในการประพฤติปฏิบัติของเรา ขณะที่จิตมันเสียสมถุคของมันนะ เวลามันโกรธ เวลามันทุกข์ เวลามันยาก คนเราทำไมทุกข์ยากมันถึงกับทำลายตัวเองล่ะ ทำถึงกับฆ่าตัวตายนะ เพราะจิต

มันเสียสมดุล พอจิตมันเสียสมดุล เวลาการกำหนดของเรา การทำความสงบของใจ พุทโธๆๆๆ นี้ ทำความสมดุลของมัน ถ้าจิตมันสมดุลขึ้นมา พอจิตสมดุลขึ้นมามันก็เป็นสมาธิ ความเป็นสมาธิ ความสมดุลของมันหลายๆ นะ

แล้วคุณติ เวลาเราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เราใช้ปัญญาใคร่ครวญกัน ในการประพฤติปฏิบัติ ในทางวิชาการที่เขาออกประพฤติปฏิบัติ ความเข้าใจของเขา นี่สิ่งที่เราศึกษาธรรม เวลาเราศึกษา ธรรมะ เราอ่านหนังสือธรรมะ มันมีความซาบซึ้งใจ ความเสียสมดุลของมันคือว่ากิเลสตัดหา ความทะยานอยากมันคืนรนในหัวใจ ถ้าไม่หยุดมันก็พุ่งชาน มันคิดของมันไป มันทุกข์ยากของมันไป มันกระซากเราไปนะ มันเป็นความคิดเห็นใหม่

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย บอกว่า “จิตของมนุษย์เปรียบเหมือน ช้างสารที่ตกมัน” เอามันไว้ในอำนาจของเราไม่ได้หรอก มันมีแรงมาก มันกดขี่เรา มันสะบัด มันเหยียบย่ำหัวใจของเรา มันเหยียบย่ำ พอเหยียบย่ำยิ่งคิดมาก ยิ่งทุกข์มาก ยิ่งสมดุลมันเสียมาก เท่าไหร่ มันยิ่งถลาลึกไปขนาดนั้น คิดแล้วความเสียใจ พอเสียใจบวกละเอียด เสียใจบวกละเอียด มันคิดซ้ำคิดซากเห็นใหม่ ความสมดุลมันเสียหายหมดเลย มันทรงตัวเองไม่ได้เลย เพราะมันเป็น ความทุกข์ความยาก

เวลาศึกษาธรรมะขึ้นมาเห็นใหม่ ความประคองมันไว้ ประคองไว้เท่าไร มันก็เป็นสมดุลของมันเท่านั้น “ธรรมะเป็นธรรมชาติ” ถ้าคนคิดอย่างนี้ คนประพฤติปฏิบัติ ในความเข้าใจของ ปริยัติ ในการเข้าใจของครูบาอาจารย์ที่ประพฤติปฏิบัติไม่เป็น ก็ว่าธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมะ เป็นธรรมชาติ จิตมันเป็นความสมดุล สมดุลก็คือธรรมชาติ ธรรมะเป็นธรรมชาติ นิพพานสงบเย็น สงบเย็น มันปล่อยมาก็เย็นใจ มันก็พอใจของมันใจ...แล้วธรรมะมีเท่านี้หรือ นิพพานเป็นอย่างนี้ หรือ

นิพพานคือใจมันปล่อย มันว่าง ใจสงบเย็นๆ สงบเย็นเพราะมันทุกข์มันร้อน มันก็ทุกข์ ร้อนใจใหม่ เวลามันทุกข์มันร้อนขึ้นมา คุณติ เวลาเผาสนใจเราทุกข์มาก เวลามันมีความพุ่งชานนี้ มันทุกข์มากเลย เวลามันมีความเข้าใจ เราคิดสิ่งใดผิดพลาด เรามีความเข้าใจผิด พอเราเข้าใจถูก ขึ้นมา มันก็ปล่อยความยึดมั่นถือมั่นอันนั้น มันก็เป็นปกติของมัน นี่ความสมดุลของมัน

โลกเหมือนกันนะ ในจักรวาลนี้มันสมศล มันปรับตัวของมันตลอดเวลา ความสมศลขึ้นมา ความสมศลมันตั้งอยู่บนอะไร ถ้าความสมศลไม่มีตั้งอยู่ที่ไหน ความสมศลมันเกิดมาจากไหน สมาริมันเกิดจากอะไร มันไม่เข้าใจของมัน มันก็เป็นมิจนาศมารินะ

ถ้ามันเป็นสัมมาสมาริเห็นใหม่ ธรรมะเป็นธรรมชาติ ทุกอย่างเป็นธรรมชาติ การเกิดและการตายเป็นธรรมชาติ การใช้ชีวิตเป็นธรรมชาติ สิ่งต่างๆ ทุกข์มันก็เป็นธรรมชาติ อารมณ์ฟุ้งซ่านก็เป็นธรรมชาติ มันเป็นธรรมชาติเป็นธรรมดาทั้งนั้นนะ สิ่งที่เป็นธรรมดา...แล้วธรรมะเป็นธรรมดาอย่างนี้ เข้าใจอย่างนี้หรือ เข้าใจอย่างนี้มันเป็นอะไร

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้าใจทฤษฎี เข้าใจหมด แล้วปล่อยให้ตามความเป็นจริง ถ้าทิ้งธรรมชาติไว้ที่นี้ เราปล่อยให้ธรรมชาติขึ้นมา แล้วเรารู้จริงของเราเข้ามา เรารู้จริงของเราขึ้นมา จะไม่รู้จริงได้อย่างไร ถ้ารู้จริงไม่ได้ รู้จริงไม่ได้เพราะเราประพฤติปฏิบัติไม่เป็น แล้วดึงฟ้าต่ำ ดึงธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเรื่องธรรมะโลกๆ โลกียปัญหา ปัญหาของโลก โลกเวลาฟุ้งซ่านขึ้นมา คุณิ เขาบริหารจัดการขึ้นมา คุณิ เดียวนี้เขาบริหารจัดการขึ้นมา เขาบริหารจัดการได้ทั้งนั้นนะ เขามีเทคโนโลยีขึ้นมา เขาทำให้สมศลขึ้นมาทั้งหมด สมศลขึ้นมาได้

แต่ความสมศลใดๆ ก็แล้วแต่ “สพเพ ธมมา อนตตา” ไม่มีสิ่งใดมีความสมศลอยู่ได้ ความสมศลมันก็ต้องแปรสภาพ ความสมศลอยู่ได้กฎของอนิจจัง ความสมศลมันตั้งอยู่บนอะไร สมาริมันตั้งอยู่บนอะไร สมาริมันตั้งอยู่บนภพ ในใจของจิตนี้สมาริมันอยู่ที่ไหน ความสงบของใจมันอยู่ที่ไหน สงบ อะไรมันสงบเข้ามา แล้วสงบเข้ามา ถ้าพูดถึงไม่มีธรรม สงบเข้ามาเท่ากับว่าสมาริก็ไม่รู้จักสมารินะ พอสงบเข้ามาเวลามันตกวงค์เข้าไป มันไม่รู้สิ่งใดๆ เลย

แล้วถ้ามันไม่ตกวงค์ขึ้นมาเห็นใหม่ นี่มันจรตนิสัย ถ้ามันออกรู้ต่างๆ มันออกรู้นี้มันทำให้เราเสียหาย เสียหายเพราะอะไร เพราะเรายังไม่มีกำลัง เด็ก เด็กนี้เราพาไปธุระที่ไหนก็แล้วแต่ ถ้ามันพลัดพราวจากเราไปมันกลับบ้านถูกไหม? มันกลับบ้านไม่ถูกเพราะว่ามันเป็นเด็ก แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่ เพราะเราเอง หลงทางเรายังหาทางกลับได้เลย เพราะเรามีแผนที่ เรามีปากเราถามเขาก็ได้ เราจะกลับเส้นทางไหน เราพยายามหาทางกลับของเราได้ เพราะอะไร เพราะเรากลับของเราได้ แต่เด็กมันไปไหนมันหลงทางไป บอกเขาก็ไม่ได้ มาจากไหนก็ไม่รู้ มาจากไหนก็ไม่รู้ จะ

กลับไปทางไหนก็ไม่รู้ แล้วถ้าเขาถามขึ้นมาก็มีแต่ความเสียใจ ร้องไห้ให้เขาเห็นก็เท่านั้นละ ทำอะไรไม่ได้เลย

จิตของเราก็เหมือนกัน เวลาทำความสมดุลขึ้นมา มันจะรู้สิ่งใดก็แล้วแต่ มันเหมือนเด็กๆ เด็กๆ มันไม่มีประสบการณ์ของมัน มันจะไม่รู้สิ่งใดๆ เลย สิ่งใดเกิดขึ้นมาเราตามสิ่งนั้นไป มันเหมือนเด็กเลย เด็กออกเที่ยวแล้วเสียหายหมด ฉะนั้น ถ้าจิตสงบขนาดไหน เราอย่าปล่อยให้มันออกไป ตั้งสติไว้ ตั้งสติของมันไว้ ตั้งสติแล้วเรากำหนดคำบริกรรม หรือใช้ปัญญาอบรมสมาธิ ปรับสมดุลมันไป

ปรับสมดุลของมัน มันเสียหาย มันเป็นทางเสียหาย ทางลบหรือทางบวก ถ้าทางบวก ความสมดุลทางบวกเห็นใหม่ จะกึกคะนอง กับมัน มันก็ไม่ถูกต้อง ถ้ามันไม่มีสติของมัน สมดุลทางลบ ละ เสียใจ ทุกข์ใจ ร้อนใจต่างๆ มันทำความสมดุลอย่างนั้นมันก็ทำให้ใจเศร้าหมอง ทำให้หัวใจ ทุกข์ยากตลอดไป

แล้วจะปรับสมดุลมันอย่างไร? ปรับสมดุลต้องใช้ปัญญาใช้ใหม่ ถ้าใช้ปัญญาปรับสมดุลของมัน สมดุลของมัน มันก็สงบเข้ามา มันก็ปล่อยวางเข้ามา นี่ธรรมะเป็นธรรมชาติ ถ้าคนพูดว่า ธรรมะเป็นธรรมชาติ สรรพสิ่งเป็นธรรมชาติ นี่ไง ธรรมโลกๆ โลกียปัญญาไง แต่ถ้ามันเป็นโลก ภูตครปัญญาละ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ชำระกิเลสมันจะอย่างไร

ความสมดุลมันตั้งอยู่บนอะไร สิ่งใดสติปัญญา ๔ ที่เรียกว่า สติปัญญา ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม ที่เห็นกายๆ การเห็นกายของเรา เดียวนี้การ ประพฤติปฏิบัติเห็นกาย...ถ่ายภาพนะ กล้องมันถ่าย ถ่ายภาพออกมาเลย คุณ อสุภะๆ ถ่ายรูปอสุภะ มา ไปดูแล้ว จริงอยู่ คุณครั้งแรกมันก็สะท้อนใจอยู่พอสมควรนะ สะท้อนใจเฉยๆ ในสิ่งแวดล้อม มันมีไหม เราดู เราเอารูปอสุภะมาดู เราเห็นเราก็สะท้อนใจกันอยู่ แต่ถ้าเราไปเห็นอสุภะของเราเองนะ มันเหมือนเราเข้าป่าเข้าเขาไป เราไปเจอเสือ เจอสาธ มันมีอันตรายต่อเรานะ แต่ถ้าเราไปดู เสือในสวนสัตว์ไม่ตกใจเลย เพราะมันมีกรงขังมันอยู่ เสือเขาขังไว้ เขาก็ฝึกมันด้วย ไปจับมาเล่นได้ เลย เสือนะ

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่เป็น กาย เวทนา จิต ธรรม การเห็นกายของเรา มันเห็นกายโดยอะไร เดียวนี้อสุภะนะ อสุภะที่เอามา เอามาด้วยอะไร ด้วยวุฒิภาวะของเด็กๆ ด้วยวุฒิภาวะของที่จะ ส่งเสริมกัน จะช่วยเหลือเจือจานกัน ถ่ายรูปอสุภะมาแจกกันนะ พิมพ์รูปอสุภะมาแจกกัน...ก็เอารูป

อสุภะแขวนให้เต็มคอเลยสิ มันจะเป็นอะไรขึ้นมา เพราะมันอสุภะจากภายนอกนะ มันไม่เกิดอสุภะจากภายใน อสุภะมันต้องเกิดจากจิต เกิดจากความสมดุลอันนั้น

ถ้าจิตมันสมดุลอันนั้นแล้วน้อมไปหากาย ถ้าน้อมไปหากาย มันเห็นกายของมัน มันเห็นสติปัญญา ๔ ของมัน นี่วิปัสสนาเกิดตรงนั้น นี่ศาสนาพุทธของเราเกิดตรงนี้ พุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาทุกรกิริยา ทำทรมานตนอยู่นั้น สิ่งที่ทุกรกิริยา ทรมานอยู่อย่างนั้น กลั่นลมหายใจอย่างนั้น มันไม่มีธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง มันก็ไม่เข้าใจสิ่งใดๆ เลย

แต่เวลาเข้าใจขึ้นมา มันเข้าใจที่ไหนล่ะ มันเข้าใจที่ไหน มันเข้าใจที่โคนต้นโพธิ์หรือ มันเข้าใจในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช่ไหม มันเข้าใจในสัจจะความจริงอันนั้น ถ้าจิตมันสงบเข้ามา มันมีการเปลี่ยนแปลงของมันนะ

คูสิ ความคิดของเรา เราคิดบางอย่าง ประสบการณ์ของเรา เรายังคิดได้ตื่นลึกลับบางอย่างกันนะ เราเคยทำงานช้าแล้วประสบการณ์ของเรา ประสบการณ์เรามากขึ้นมา เราจะมองเหตุการณ์อ่านเหตุการณ์ได้ออกมาหลาย แต่ถ้าประสบการณ์เราน้อย สิ่งที่เกิดขึ้นมาด้วยปัญญาของเรา เราจะคาดการณ์ หรือเราจะบริหารจัดการไม่ประสบความสำเร็จ

จิตก็เหมือนกัน จิตถ้ามันพิจารณาของมันเข้าไป จิตที่มีความสงบเข้าไป มันลึกซึ่งเข้าไป มันลึกกว่านั้น ความเห็นมันไม่ใช่เห็นด้วยสามัญสำนึกอย่างนี้หรือ ที่เห็นสามัญสำนึก เพราะเห็นความสามัญสำนึกอย่างนี้ แล้วสิ่งที่ลึกขึ้นมานี้ก็บอกว่าสิ่งนี้มันไม่มี กิ่งพุทธกาลแล้วมรรคผลไม่มี สิ่งใดก็ไม่มี การประพฤติปฏิบัติไม่มี เวลาไม่มี ได้แต่ศึกษาธรรมกันอย่างนี้ แล้วพอนิพพานก็นิพพานสงบเย็น ก็ว่ากันไป นิพพานสงบเย็น นิพพานเป็นธรรมชาติ

ธรรมชาติมันแปรปรวน ธรรมชาติแปรปรวนเพราะมันเข้าถึงธรรมไม่ได้หรือ มันเข้าถึงไม่ได้ แล้วเวลาจิตมันจะลงสมาธิก็ปฏิเสธสมาธิอีก ถ้าจิตมันจะปรับความสมดุลของมัน ก็ว่าความสมดุลอันนี้เป็นความผิดพลาด จิตมันจะปรับของมันใช่ไหม สมาธิ นี่เวลามันลงสมาธิ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ความที่มันสงบเข้ามา นี่แค่มันสงบเข้ามาที่ตื่นตื่นแล้ว ขนาดเราไม่เคยประพฤติปฏิบัติ จิตมันจะลงมันยังตกใจเลย ของที่มันจะมีจะเป็นขึ้นมา เรายังตกใจ

แต่เวลาความเคยชินของกิเลสเห็นใหม่ ออกไปตามค้นหาความทะยานอยาก ออกไปทางโลก ออกไปทำอะไร เก็บแต่สิ่งที่เป็นความทุกข์ความยากเข้ามา ไปเก็บแต่สิ่งที่เป็นพิษเข้ามา ออกรับรู้สิ่งโลกๆ ออกไปรับรู้ค้นหาความทะยานอยาก ออกไปรับรู้เรื่องแต่ดินนินทา ออกไปรับรู้ทางโลกเข้ามาแล้วก็มาเหยียบย่ำหัวใจ อย่างนั้นมันพอใจ

แต่เวลามันจะสละขึ้นมาเพื่อจะให้มันเป็นคุณงามความดีของมัน มันกลับไม่พอใจ กลับมีความตื้นตัน กลับมีความตกใจ กลับมีความไม่มั่นใจในตัวเอง กลัวใจ ปฏิบัติไปแล้วเดี๋ยวจะไปเห็นโน่นเห็นนี่...ขอให้มันเห็นเถอะ เห็นอย่างไม่เห็นนะสิ เวลาจิตสงบขึ้นมาใครจะเห็นอะไร การเห็นกายมันเห็นง่ายอยู่ที่ไหน

คูสิ เวลาคนไปเที่ยวป่าเที่ยวเขา ไปเจอภูตผีปีศาจ ก็ว่าไปเจอผี กลัวผี ไอ้ผีในหัวใจนี่มันไม่กลัว ไอ้ผีตัวเกิดตัวตาย ไอ้ตัวทุกข์นี่ คูสิ เรามาวัดปฏิบัติ เป็นที่ประพฤติปฏิบัติ สงบสงัดขนาดไหน ร่มไม้ใบหญ้ามันมีความร่มเย็นขนาดไหน แล้วหัวใจมันชื่นใจใหม่ หัวใจมันยอมรับสิ่งความจริงนี้ใหม่ ทำไมหัวใจมันคิดคิดล่ะ หัวใจคิดคิดเพราะอะไร เพราะมันอยากออก

ถ้ามันอยากออก ถ้าเรามีปัญญาใคร่ครวญมัน มีปัญญาประพฤติปฏิบัติ ใคร่ครวญ ให้ปัญญาไล่เข้าไป นี่ปรับสมดุลของมัน ถ้าปรับสมดุลของมันบ่อยครั้งเข้า ต้องทำบ่อยครั้งเข้า มันจะเกิดสิ่งใด ถ้ามันใช้ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญามันปรับสมดุลเข้าไปนะ มันจะมีความร่มเย็นของมัน

สมาธิใจ “ความสุขสิ่งใดเท่ากับจิตสงบไม่มี” จิตแค่สงบไป พอจิตมันสงบขึ้นมา ผู้ที่ไม่เคยประพฤติปฏิบัติ คำว่า “จิตสงบ” พอจิตสงบขึ้นมา มันมีความร่มเย็น กว้านี่เป็นนิพพานแล้ว นี่มันเป็นกระต่ายตื่นตูม ศึกษาธรรม ไม่เคยประพฤติปฏิบัติธรรม ไม่มีครูบาอาจารย์ชี้แนะ มันเป็นกระต่ายตื่นตูม เห็นอาการไหวของใจหน่อยเดียวมันก็ตกใจแล้ว

เห็นอาการไหวของใจ ใจที่มันจะปรับสภาพของมันที่เป็นประโยชน์กับเรา ก็ยังตกตกใจ ยังทำอะไรไม่เป็นกัน แล้วก็นี่นิพพานๆ นิพพานสงบเย็น แล้วจะบอกนิพพานมี ก็บอกไม่ยอมรับอีก บอกนี่ถึงพุทธกาลแล้วไม่มี มรรคผลนิพพานไม่มี ไม่ต้องประพฤติปฏิบัติ มันมีแต่ครั้งพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมไปแล้ว เดียวนี้ไม่มี ไม่มีมันทุกข์ทำไม

ทำไมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ “อานนท์ ผู้ใดปฏิบัติสมควรแก่ธรรม โลกนี้จะไม่ว่างจากพระอรหันต์เลย” คำว่า ๕,๐๐๐ ปี ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ว่าศาสนาจะอยู่ ๕,๐๐๐ ปี ต่อไปศาสนาจะเรียวแหลม มันเรียวแหลมที่ไหน? ก็มันเรียวแหลมที่ใจเรานี้ไง มันเรียวแหลมเพราะเราไม่เชื่อถืออะไร เราเรียวแหลมเพราะไม่กล้ากระทำ

คูลี ในปัจจุบันนี้ครูบาอาจารย์มีมหาศาลเลย แล้วเราประพฤติปฏิบัติกันอยู่ เวลาจิตมันจะลง จิตมันจะเป็นไป เรายังไม่กล้า ยังไม่กล้าเป็นไปกับมัน แต่เวลาทุกข์ไม่ต้องบอกนะ เวลามันพุ่งชานขึ้นมา มันทุกข์ขึ้นมาไม่ต้องบอกเลยว่าสิ่งนี้เป็นทุกข์ แล้วมันก็เหยียบย่ำใจอยู่อย่างนั้น เวลาประพฤติปฏิบัติไปก็นี่กิลเลสใจ อัดตกลมณานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค ไปซ่ายก็ไม่ได้ ไปขวาก็ไม่ได้ คาอยู่อย่างนี้ คากับความรู้สึกของตัวเอง

โดยธรรมชาติของมันเห็นไหม คูพายูลี พายุมันพาขึ้นไป เวลาพายุมันสงบมันมีอะไร? มันก็มีน้ำ มีสิ่งข่มขึ้นมาให้เป็นประโยชน์ใช้ใหม่ เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา กำหนดพุทโธ การกำหนดกัน ภาวนากัน มันก็มีความรุ่มเย็นเป็นสุขในหัวใจ ก็ว่านี่นิพพานสงบเย็น นิพพานเป็นธรรมชาติ...มันเป็นมิจจาสมาธิ มันเป็นความเห็นผิด เพราะมันเป็นความเห็นผิดมันถึงเป็นมิจจาใจ

ถ้าเป็นความจริงขึ้นมามันต้องมีสติ สติขึ้นมา คูลี ในการประพฤติปฏิบัติ การค้นคว้า การหากาย เวทนา จิต ธรรม การดูกายไม่ใช่ดูกายอย่างเรานี้หรือ การเห็นกายๆ เราคิดเหมือนทางวิทยาศาสตร์ เหมือนทางการแพทย์ เขาผ่าตัดอยู่ เขาผ่าเปลี่ยนหัวใจ เปลี่ยนตับ เปลี่ยนไต ก็นั่นการเห็นกาย การเห็นกายคือจับต้องได้ไง เห็นกายคือเรารู้นี่ไง ไอนี้มันเป็นวิชาชีพ ไอนี้มันเห็นกาย

ถ้าเป็นแพทย์ที่เขามีการศึกษาที่ดี แพทย์ที่เขาจิตใจเป็นจริยธรรม เขาเห็นนะ เขาทำด้วยเมตตาธรรมของเขา เขาเป็นประโยชน์ของเขา ถ้าแพทย์ที่เป็นวิชาชีพของเขา หน้าที่การงานของเขา นี่คือธุรกิจของเขา เขามีความตื่นตันใจของเขา เขายังทำเขายังชอบ มันยังเป็นความโลก ยิ่งต้องการ ยิ่งทำเพื่อประโยชน์ของเขา แต่ที่นี้เห็นกายมันไม่เห็นอย่างนั้นหรือ ถ้าเห็นกายอย่างนั้น ดูแพทย์เขาไปผ่าตัดคน จากคนหนึ่งเห็นคนหนึ่งใช้ใหม่ จากตาของเราเห็นร่างกายคนอื่นใช้ใหม่

แต่เวลาจิตขึ้นมา จิตสงบเข้ามา จิตเป็นตัวของมันเอง ถ้าจิตตัวของมันเอง ถ้ามันเห็นกายของมัน มันโน้มไปที่กาย ถ้าเห็นกายโดยธรรมชาติมันจะสะท้อนหัวใจมาก การสะท้อนหัวใจอย่างนั้น นั่นจิตมันลง จิตมันสงบแล้วมันถึงเป็นสัมมาสมาธิ เป็นสัมมาสมาธิถ้าจิตมันสงบเข้ามา ความสงบของใจมันตั้งอยู่บนอะไร? มันตั้งอยู่บนภพ บนภพคือตัวใจนี้แหละ มันตั้งอยู่บนนี้ แล้วใจมันสงบเข้ามา สงบเข้ามาโดยที่ไม่เห็นตัวมัน ถ้าเห็นตัวมัน ตัวมันจะอยู่อย่างไร ตัวมันแสดงออกได้อย่างไร

น้ำ เห็นไหม น้ำในแก้ว ถ้าน้ำเต็มแก้วอยู่ ถ้าเราเข้าใจว่าแก้วเปล่า เราก็ว่าไม่มีน้ำ ถ้าเขาใส่
 สีสไปมันจะเห็นน้ำ นี่ก็เหมือนกัน จิต จิตที่มันสงบเข้ามา สมมุติของมันขึ้นมา แล้วมันมีอะไรอยู่
 มันตั้งอยู่บนอะไร ถ้ามันไม่มีตั้งอยู่บนอะไร มันจะแปรปรวนตลอดไป เห็นไหม สมาธิเสื่อมหมด
 ใครมีสมาธิขนาดไหนก็เสื่อมหมดถ้ารักษาไม่เป็น สมาธิมันจะอยู่คงที่ได้อย่างไร สมาธิไม่ใช่แร่
 ธาตุ ขนาดแร่ธาตุมันยังเป็นอนิจจังเลย

แล้วความรู้สึกอย่างนี้ คุณ เวลาเป็นสมาธิ เป็นบุญกุศล มันอนิจจัง แต่เวลามันทุกข์ขึ้นมา
 มันไม่อนิจจังสิ ทุกข์ขึ้นมา คุณ ความเจ็บ ความฝืดใจตั้งแต่เด็กๆ คิดเมื่อไหร่ก็เจ็บเมื่อนั้น ใครลอง
 โคนเขาติณนินทา ฝืดใจมา คิดที่ไรเจ็บทุกทีเลย ทำไมไม่เป็นอนิจจังล่ะ ทำไมไม่บอกให้เป็น
 อนิจจังบ้าง บอกสิไม่ยากคิด ไม่อยากเป็น ทำไมมันชอบล่ะ เพราะอะไร เพราะมันเข้าค้นหา
 ทะยานอยาก มันเป็นกิเลสไง นี่กิเลสมันทำลายความสมมุติหมด กิเลสทำลายความสมมุติเพราะมัน
 ฝืดอยู่ที่ใจ แล้วจะถอนมัน จะถอนมันอย่างไร จะเอากิเลส กิเลสทำลายความสมมุติหมด

“กิเลสทำลายสมมุติ”

ความสมมุติโดยธรรมชาติ คุณ ร่างกายเราเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติที่ทุกคนเกิดมา อาการ
 ๓๒ แล้วมันเป็นธรรมชาติของมัน เกิดอุบัติเหตุ ใจ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เสียสมมุติมัน เสียไปหมดเลย
 ต้องมาปรับสมมุติ กายภาพบำบัดขึ้นมาให้มันแข็งแรงขึ้นมา จิตก็เหมือนกัน พอจิตกระทบขึ้นมา
 มันรุนแรงขึ้นมา คุณ คนดีใจเสียใจขึ้นมา มันกระทบขึ้นมา มันทุกข์ยากขนาดไหน

แล้วเวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันกระทบ มันเป็นสิ่งที่ดี มันเอาธรรมะเข้าไปเกลี้ยกล่อม
 มัน เอาธรรมะเข้าไปปรับความสมมุติของมัน ถ้าปรับสมมุติของมันแล้ว ความสมมุติมีขนาดไหน
 มีสติ ถ้ามีสติ มีความเข้าใจ มีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะว่า นี่เป็นสัมมาสมาธิ การปรับความสมมุติของ
 ใจ นี่สัมมาสมาธิปฏิเสธไม่ได้ ถ้าปฏิเสธสมาธิก็ปฏิเสธความสมมุติของใจ เหมือนนักกีฬาเลย
 นักกีฬา ถ้าปฏิเสธการฝึกซ้อม ปฏิเสธการฟื้นฟูร่างกาย นักกีฬานั้นจะแข่งขันกับใครก็แพ้ไปหมด
 นักกีฬาคนไหน เทคนิคดีขนาดไหน ถ้ามีการฝึกซ้อมที่ดี เขาจะดำรงตำแหน่งของเขาได้ตลอดไป

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราปรับความสมมุติของใจของเราให้ดี เราจะมีโอกาสในการประพฤติ
 ปฏิบัติ มีโอกาสนะ ถ้าจิตเราไม่ปรับความสมมุติของใจเข้ามา มันเป็นเรื่องโลกๆ มันเป็นความคิด
 ของโลก มันเป็นความคิดเห็นของเรา มันเป็นเรื่องโลกๆ ตรีภพในธรรมขนาดไหน มันก็ตรีภพ เห็น
 ไหม วิตก วิจาร ปีติ...เอกกคตารมณ

วิตก วิจารณ์ การตรึก การวิตก วิจารณ์ มันก็เป็นองค์ฌานเท่านั้นเอง แล้วมันจะปฏิเสธองค์ฌาน ปฏิเสธสมาธิได้อย่างไร องค์ฌานเห็นไหม วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตารมณ์ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสนัญญาตนะ มันก้าวเดินขึ้นไปอย่างไร จิตเวลามันพัฒนา นี่ความสมคูลที่ละเอียด หยาบ ละเอียด เข้าอากาสนัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ เวลาเข้าไปใน เนวสัญญานาสัญญา เห็นไหม สัญญาก็ไม่ใช่ ไม่ใช่สัญญาก็ไม่ใช่ แต่มันจะเป็นความสมคูลอันละเอียด ความสมคูลอย่างนี้มันเป็นประโยชน์อะไร เพราะความสมคูลอย่างนี้มันเป็นฌานสมาบัติ

แต่ถ้ามันเป็นสัมมาสมาธิละ สัมมาสมาธิถ้ามันมีกำลัง ถ้าเข้าสมาบัติ จิตรวมขนาดไหน จิตใครไม่เคยรวมไม่รู้จักคำว่า “รวม” จิตรวมกับสมาบัติเป็นอย่างไร ต่างกันอย่างไร มันต่างกันวิธีเข้าต่างกันวิธีเข้า เวลาสมาบัติเห็นไหม เวลาเข้าสมาบัติ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เวลาเข้า-ออก เพื่อปรับกำลังของมัน แต่ถ้ากำหนดคพุทธ โข เป็นสัมมาสมาธิ กำหนดลมหายใจ อานาปานสติ กำหนดลม แล้วเวลาลมเริ่มเบาลง ลมเริ่มขาดลง ความรู้สึกดับหมด มันเป็นสักแต่ว่ารู้ นี่มันเป็นอย่างไร

สิ่งที่เข้ามานี่มันเป็นการปรับสมคูลเท่านั้น แต่ความสมคูลนี้มันตั้งอยู่บนอะไร? ตั้งอยู่บนภพ ตั้งอยู่บนหัวใจถ้ามันไม่ได้แก้ไข ความสมคูลอันนี้อยู่ไม่ได้ คุณติ คุณอย่างทางประวัติศาสตร์ คุณติ อาณาจักรใดก็ได้แต่ ล่มไปหมดแล้วเห็นไหม อาณาจักรขนาดไหนมันก็ต้องล่มไปเป็นธรรมดา ไม่มีสิ่งใดจะคงที่ได้หรือคง เป็นไปไม่ได้ เรื่องขนาดอาณาจักรต่างๆ มันยังต้องล่มเป็นธรรมดาเลย แล้วสมาธิ ความสมคูลของใจมันจะคงอยู่ได้อย่างไร มันจะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มันจะคลอนแคลนไปตลอดเวลา

นี่ไง สิ่งนี้เวลาที่เจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอาหารดาบส นี่สมณะ ในการเรียนสมาบัติ ๗ สมาบัติ ๘ สิ่งที่ได้จากอาหารดาบส อุทกดาบส แต่สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา สิ่งที่เราปฏิบัติ สมถกรรมฐาน มีสมถกรรมฐานเพราะมีธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา ศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นภาวนามยปัญญา

ถ้าเป็นภาวนามยปัญญาเห็นไหม ว่าต้องศึกษาจากพระโอรุ์ ต้องศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าไม่ศึกษาธรรมะขึ้นมา ธรรมะไม่กลับมา โลกจะวินาศ...ธรรมะ

มันกลับมาที่ไหน ในพระไตรปิฎก ในคอมพิวเตอร์มันมีมหาศาลทั้งนั้นแหละ มันตั้งสอนไปมันเป็นศีลธรรม จริยธรรม

แต่ถ้ามันเป็นหัวใจของธรรมเห็นไหม “หัวใจของธรรม” เพราะอะไร เพราะใจมันเป็นธรรม ถ้าใจเป็นธรรม ทำอย่างไรให้ใจเป็นธรรม ถ้าใจเป็นธรรม ถ้ามันปรับสมดุลอย่างนี้ มันเป็นธรรมหรือยัง ถ้ามันเป็นธรรมขึ้นมา เจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอาจารย์ดาบสมาแล้ว เรียนสิ่งต่างๆ มาแล้ว มันเป็นธรรมหรือยัง แต่ถ้ามันไม่มีตัวหลักขึ้นมา ไม่มีสัมมาสมาธิ มันจะเกิดภวามย ปัญญาขึ้นมา มันจะเกิดตัวธรรมขึ้นมาได้อย่างไร

ถ้าตัวธรรม สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ งานชอบ เพียรชอบ งานชอบอย่างไร ถ้างานชอบ เราไม่เคยทำงาน เราไม่เคยไปงาน เราไม่เคยผ่านงานขึ้นมา งานอย่างไรจะเป็นงานชอบ งานชอบแล้วหาผลประโยชน์มาเป็นงานชอบใช่ไหม ถ้าหาผลประโยชน์มา หาผลประโยชน์มาเพื่อใคร? ก็หาผลประโยชน์มาเพื่อกิลศ

กิลศคืออะไร? คือค้นหาความทะยานอยาก กิลศคือความอยากใหญ่ กิลศคือมันอยากเหยียบหัวคน แล้วมันอยากเหยียบหัวคนมันจะอยากเหยียบมาจากไหน? มันก็ต้องเหยียบจากหัวใจเราไปก่อน มันเหยียบหัวเราก่อน มันจีหัวเราก่อน มันจะเหยียบย่ำหัวใจเราก่อน พอมันเหยียบย่ำหัวใจเราแล้ว นี่ไง มันเบียดเบียนตัวเราก่อนนะ เพราะเราคิดใช่ไหม เพราะมันต้องการ พอมันต้องการ เพราะมันเร้าใจ พอมันต้องการมันก็คิดวางแผน คิดต่างๆ ออกไป เพื่อจะไปเหยียบหัวคนอื่นเห็นไหม นี่มันเหยียบหัวเราก่อนนะ...สิ่งนี้เป็นประโยชน์กับใคร? ไม่เป็นประโยชน์กับใครเลย

แต่ถ้าเป็นธรรมมันจะอ่อนนุ่มถ่อมตน อ่อนนุ่มถ่อมตนเพราะอะไร เพราะสิ่งนี้มันแสวงหาอยาก แม้แต่ถ้ามาศึกษาธรรมนะ เวลาเป็นญาติกันโดยธรรม เวลาเกิดเราเป็นธรรมทายาทธรรมทายาทเพราะอะไร เพราะเกิดมาแล้วมีปากมีท้องเหมือนกัน เราเกิดมาในวัฏฏะ เราไม่เคยเป็นญาติเป็นพี่น้องกันนี้ไม่มี คนที่เกิดที่ตายที่การเวียนตายเวียนเกิด คูสิ คูองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนอดีตชาติไปไม่มีต้น ไม่มีปลาย มันเกิดตายๆ มาซบซ้อนมามากมหาศาล แล้วจิตเราเกิดขึ้นมา มันพิจารณาอย่างนี้แล้วมันเศร้าสลดไหม

ถ้ามันเศร้าสลด ทุกข์ยากไหม ที่มีชีวิตนี้ทุกข์ยากไหม แล้วจะมาทุกข์ซ้ำทุกข์ซ้ำอีกไหม ถ้าไม่ทุกข์ซ้ำทุกข์ซ้ำ ทางแก้มันอยู่ที่ไหน แล้วทำไมทางแก้มันมาตอนปัจจุบันนี้ในกึ่งพุทธกาล ศาสนามันมีหลักมีเกณฑ์ ถ้าเราไม่รีบแก้ไขตอนนี้ เราจะไปแก้ไขตอนไหน คูสิ เวลาเราไป

โรงพยาบาล โรงพยาบาลมีแต่โรงพยาบาลเปล่าๆ มีแต่ตึก ไม่มีหมอ ไม่มียาเลย เราไปเข้า
โรงพยาบาลเราจะได้ประโยชน์อะไร

ศาสนานี้ถ้าไม่มีผู้ปฏิบัติ ไม่มีพระ ไม่มีผู้ทรงธรรม มันก็เหมือนโรงพยาบาลเปล่าๆ มีแต่
โครงสร้าง โครงสร้างเฉยๆ แล้วหมอบไปไหน ผู้รู้ไปไหน ธรรมะมันอยู่ที่ไหน ธรรมะมันอยู่ในตัว
พระไตรปิฎก แล้วต่างคนต่างศึกษามา นี่พระปฏิบัติ พระของเราในโลกนี้เป็นพระอรหันต์
หมดแล้ว แล้วเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาต้องศึกษารธรรมด้วยความเป็นจริง นี่พระอรหันต์อะไร เวลา
แสดงธรรมมา แสดงธรรมมันฟ้อง แสดงธรรมมา เห็นไหม ธรรมะเป็นธรรมชาติๆ การเกิดการ
ตายก็เป็นธรรมชาติ ชีวิตเราก็เป็นธรรมชาติ แล้วธรรมชาติทำไมไม่เป็นธรรมสักทีละ ทำไมมันไม่
เป็นธรรม ไม่เป็นธรรมเพราะเราเข้าไม่ถึงธรรม ถ้าไม่ถึงธรรม...

เพราะเข้าถึงธรรม ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ ครูบาอาจารย์ต้องให้ลึกกว่านั้น จิตสงบแล้ว จิตมี
หลักมีเกณฑ์แล้วตั้งสติไว้ ตั้งสติ ฟีกฝน ฟีกฝนจนชำนาญ แล้วเวลาฟีกฝนนะ สติ สมาธิมันรักษา
ได้ยาก เพราะอะไร เพราะสมาธิ แม้แต่ที่สงบสังัดเรายังหาได้ยากเลย คูปาเขาเสเขาทำลายกัน
หมดแล้วเดี๋ยวนี้จะไปวิเวกที่ไหนเขาก็ไม่ให้เข้าทั้งนั้นนะ เพราะอะไร เพราะเป็นที่เอกชน เป็นที่
ของผู้มีเจ้าของคุณแล นี่มันเป็นป่าเขา เมื่อก่อนป่าเขาทั้งนั้น ไปที่ไหนก็ไปสะดวกใช้ไหม

หัวใจเราก็เหมือนกัน หัวใจเรา ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ สิ่งใดมันเป็นประโยชน์กับเรา ถ้ามัน
เป็นประโยชน์กับเรา เราเข้าใจอย่างไร เราเข้าใจว่าสถานที่ประพฤติปฏิบัติ สถานที่ของเรา ชัยภูมิ
คือหัวใจใจ ชัยภูมิคือสติใจ สถานที่สังัดๆ จากข้างนอก ข้างในสังัดไหม ถ้าข้างในสังัด ตั้งสติไว้ สู้
มัน สู้กับกิเลส ปรับสมดุลมันให้ได้ ถ้าปรับสมดุลมัน รักษาขนาดไหนใช้ปัญญาใคร่ครวญมัน
ปัญญาใคร่ครวญกำหนดพุทโธๆ จิตมันสงบบ้าง ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ จิตมันสงบบ้าง สงบบ้าง
ก็ออกใช้ฝึกหัดปัญญา

คูสิ คูเขาทำไร่ไถนา เวลาเขาลงพืชพันธุ์ธัญญาหารของเขาไปแล้ว เขายังต้องเก็บวัชพืช เขา
ต้องดูแลแมลงต่างๆ ไม่ใช่เขาทำเสร็จเขาก็ทิ้งเลย แล้วเขาบอกว่าจะรอม่าเก็บเกี่ยว นี่ก็เหมือนกัน
ทำสมาธิ เวลาทำสมาธิ ทำความสงบของใจ ถ้าใจมันสงบขึ้นมาบ้าง มันมีหลักมีเกณฑ์ เหมือนกับ
เราหว่านข้าว แล้วทำไมเราไม่ดูแลน้ำ ทำไมเราไม่ดูแลแมลงที่มันมาทำร้าย ไม่ดูแลวัชพืช ไม่ดูแลโรค
ของข้าว นี่ก็เหมือนกัน จิตมันสงบแล้ว จิตพอมิหลักมีเกณฑ์ก็หัดพิจารณา รักษามันใจ ตั้งสติแล้ว
รักษาไป

“ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” ถ้าเราเข้าใจเรื่องเหตุ คุณิ ผู้ชำนาญนะ ผู้ที่เขาทำอะไร โถนาจนเขามีความชำนาญ เขาหัวนข้าวไป เขาจะดูแลของเขา เขาคำนวณได้เลย ก็วันลงปุ๋ย ก็วันกลับมาดูแลวัชพืช ก็วันเก็บเกี่ยวก็วัน เขากำหนดวันได้เลยเพราะด้วยความชำนาญของเขา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราตั้งสติ เราฝึกฝนของเรา เรามีความชำนาญของเรา เราฝึกจนเราชำนาญพอชำนาญ ความชำนาญ “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” ถ้าเรามีความชำนาญขึ้นมา รักษาตรงนี้ รักษาเหตุมัน รักษาทางนี้ ไม่ต้องไปรักษาที่สมาธิ รักษาที่เหตุ สมาธิมันอยู่กับเราตลอดไป ถ้าสมาธิอยู่กับเราตลอดไป จนมันมีความสุขนะ

กุศล-อกุศล ความคิดหมักหมมในหัวใจเป็นอกุศล ความคิดที่เป็นกุศล ความคิดที่เป็นคุณงามความดี ถ้าจิตมันมีสมาธิ มันเห็นคุณค่าไง เหมือนเรากินอาหาร อาหารที่เรากินเข้าไปแล้วมีประโยชน์กับร่างกาย สิ่งนั้นมันเป็นประโยชน์กับร่างกาย อาหารที่กินเข้าไปแล้วมันให้โทษกับร่างกาย เจ็บไข้ได้ป่วยเรารู้ นี่ก็เหมือนกัน กำหนดแล้ว ตั้งสติแล้ว มันผิดพลาดอย่างไร วันนี้ทำไมสมาธิมันลงไม่ได้ ทำไมวันนี้สมาธิลงได้ แล้วสมาธิลงแล้วเราจะรักษามันอย่างไร เดี่ยวมันก็เสื่อมเห็นใหม่ ใช้ปัญญาฝึกฝนใคร่ครวญมัน ใคร่ครวญอย่างนี้

พิจารณากายก็เหมือนกัน พิจารณากาย พิจารณาอสุภะ พิจารณาต่างๆ เวลาพิจารณาอสุภะคือว่าสิ่งที่มันเป็นอนิจจัง ผลของมันตอบมา มันก็คือสมณะนี้แหละ ผลตอบมามันคือความสงบของใจ สงบของใจไปเรื่อยๆ จนถ้ามันเห็นจริงนะ

เวลาหลวงปู่มั่นท่านพิจารณากายของท่าน ท่านพิจารณาต่างๆ ของท่าน พิจารณา เวลาจิตมันสงบเห็นนิมิตเข้าไป เข้าไปแล้วพ้อออกจากสมาธิมา มันก็เท่าเดิมๆ เพราะอะไร เพราะท่านปรารถนาเป็นพุทธภูมิ ท่านบอกท่านต้องลา จิตสงบเข้าไป สงบไปลาที่ต้นข้าวของใจ พ้อลาเสร็จแล้วออกมาพิจารณาใหม่ “อืม!” เห็นใหม่มันต่างกัน

มันต่างกัน คือว่า ถ้าเราพิจารณาขึ้นมา จิตมันสงบ มันปล่อยางเข้ามา เหมือนกับเราเข้าใจสิ่งต่างๆ มันก็มีความเข้าใจ ความเข้าใจเฉยๆ แต่ถ้าจิตมันสงบเข้ามา มันมากกว่าความเข้าใจไง มันมีความเข้าใจ นิเวศธรรม ความวิตกกังวล มันจะจิตสงบไม่ได้หรอก พ้อความเข้าใจมันไม่มีความวิตกกังวล ไม่มีนิเวศ ถ้าไม่มีนิเวศ กำหนดพุทโธไปเรื่อยๆ พุทโธไปเรื่อยๆ มันเป็นที่ว่าสิ่งที่ว่าจิตมันจะลง มันจะมีอาการของมัน อาการที่มันจะตั้ง อาการที่มันจะตกจากที่สูง

แต่ถ้ามันไม่มีอาการ มันจะสงบไปเฉยๆ เราก็เข้าใจสงบเฉยๆ มันสงบเข้ามา จิตสงบเข้ามา นี่ไง นี่เรียกว่าสมคูล จิตมันสมคูลโดยธรรมชาติของมัน มันมีอยู่ในตัวเรานี้แล้ว แต่เวลาเราใช้ปกติ ชีวิตประจำวัน เราไปคิดเอง เราใช้ปัญญาของเราเอง เราใช้ของเราเอง เราออกกำลัง เราบริหารจัดการของเราเอง นี่ไงมันไม่เป็นสมคูลแล้ว เพราะมันออกมาเป็นความรู้สึก มันออกมาเป็นการสื่อสาร ออกเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์

แต่ถ้าตัวจิต มันเป็นตัวกำลังเฉยๆ ถ้ามันผ่านนี้เข้าไป มันก็เข้าไปถึงตัวจิต ทีนี้มันเข้าไปถึงตัวจิตขึ้นมา ถ้ามันไม่มีสติ ไม่มีการรักษา มันก็เป็นมิจฉาใจ มิจฉาคือ...คูลี เหมือนคนเหม่อลอย เหมือนคนเหม่อลอยนะ มันเป็นสัญชาตญาณ เป็นสัญชาตญาณเลยแหละ เราสร้างอารมณ์ว่าง เราไปพอใจกับความว่างนั้น แต่จิตมันไม่ลงว่างจริง ถ้ามันลงว่างจริง มันสะเทือนมาก มันไม่เป็นอารมณ์ความรู้สึกโดยโลกใจ โดยโลกคือโดยสามัญสำนึก มันจะเป็นจิตที่สงบ

พอเป็นจิตที่สงบขึ้นมา มันมีพื้นฐานขึ้นมาแล้วเราน้อมออกไปหากาย เราน้อมออกไปหากาย ถ้าเราน้อมออกไปหากายมันจะเห็นสภาวะของกาย มันสะเทือนมาก สะเทือน โดยผู้ที่ไม่มี ความชำนาญมันก็จะหลุดไม้หลุดมือ หมายถึงจิตมันจับไม่ได้ ถ้ามันจับไม่ได้ กลับมาที่สงบอีก นี่ การประพฤติปฏิบัติเริ่มต้น นี่วิปัสสนาเกิดตรงนี้ ที่ว่าวิปัสสนา วิปัสสนากัน

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดที่นี่ เกิดที่รู้จริง เห็นจริง เกิดที่มันเป็นความจริง มันไปถอดถอนอุปาทาน มันไปถอดถอนสังโยชน์ที่ปักอยู่กลางหัวใจ ศรที่มันปักอยู่กลางใจ

คูลี ว่าคุณสมคูลมันตั้งอยู่บนอะไร ความสมคูลมันตั้งอยู่ไม่ได้ มันแปรสภาพ มันไม่มีอะไรคงที่ มันไม่มีสิ่งใด ปฏิสนธิจิต จิตเวียนตายเวียนเกิดมันเป็นธรรมชาติของมันนะ เวลาคนตาย เวลาตายขึ้นมาแม้แต่เราเอง เราตายเรายังไม่รู้ตัวว่าตายเลย พอจิตหัดตัวเข้ามาแล้วออกจากร่างไม่รู้หรือ ไปเกิดในภพใหม่ ยังไม่รู้ว่าเป็นใครเป็นใครเลย ไม่รู้ ต้องให้คนอื่นบอกนะ

แต่เวลาถ้าเรามีสติของเรานี้เรารู้ของเราหมด เพราะอะไร เพราะเราจะแก้ไขนะ สิ่งที่เราจะแก้ไข พอรู้ จิตมันสงบเข้ามา แล้วมันก็เห็นผิ ดเห็นกายแล้วมันหลุดไม้หลุดมือไป เห็นกายแล้ว หลุดมือไป เห็นกายแเวบเดียว กลับมาที่พุทโธๆ พิจารณาาก็ได้ พิจารณาเวทนาก็ได้ พิจารณาจิตก็ได้ พิจารณาธรรมก็ได้ การพิจารณา ถ้าพิจารณาจิตมันใช้ปัญญา ไคร่ครวญ พิจารณากายว่าจิตนี้ มันคืออะไร

จิตนี้มันอยู่บนร่างกาย จิตอยู่ในกายนี้เพราะเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์มีร่างกายบีบคั้น ร่างกายนี้บีบคั้น ร่างกายนี้ต้องการอาหาร กวฬิงการาหาร อาหารคำข้าวของมนุษย์ อาหารคำข้าวของสัตว์เดรัจฉาน อาหารคำข้าวของเทวดา อาหารคำข้าวของพรหม มโนสัญเจตนาหาร อาหารสี่อวัฏฏะ มโนสัญเจตนาหาร ตัวภพ ตัวจิต จิตที่มันครอบจักรวาล สิ่งครอบจักรวาลนะ โลกนี้มีเพราะมีเรา เพราะมีตัวจิต ตัวจิตตัวสื่อสารเป็นสมมุติบัญญัติ

แต่ถ้ามันพ้นออกไปแล้ว จิตเวลามันพ้นออกไป มโนวิญญาณปิ นิพพิณฑติ มโนสมุสเสปิ นิพพิณฑติ มโนก็ต้องทำลาย มันทั้งการสัมผัส มโนมีความสัมผัส มีอารมณ์ความรู้สึก มันพิจารณาของมันมา จิตมันมีความสัมผัส มีความรู้สึก มันพิจารณาของมัน เพราะมันจับได้ พอมันวิปัสสนาขึ้นมา มันถึงเป็นวิปัสสนา เพราะมันจับได้ มันเห็นได้

มันเหมือนทางการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การทดลองในห้องแล็บ เขาทดสอบสิ่งใดเขามีเครื่องมือของเขา นี่ก็เหมือนกัน มันต้องมีกาย เวทนา จิต ธรรม นี่มันเป็นตัวสื่อ ตัวสื่อที่จะทดสอบทดสอบเพราะอะไร เพราะจิตมันผ่านตรงนี้ไง จิตมันผ่านกาย เวทนา จิต ธรรม ตัวจิตผ่านด้วยอะไร? ด้วยอวิชา อวิชามันผ่านสิ่งนี้มาโดยสามัญสำนึกของมนุษย์ โดยสิ่งที่มีอยู่ พระพุทธเจ้าให้วิปัสสนาส่งที่มีอยู่ สิ่งที่มีอยู่เพราะว่าจิตมันแสดงออกจากสติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม เท่านั้นที่อวิชาเอาสิ่งนี้เป็นที่แสดงออกของมัน แสดงออกโดยอะไร? มันแสดงโดยอวิชา แสดงออกโดยที่มันไม่รู้ตัว

แต่ถ้าเราปรับสมคูล แล้วมีสติ มันมีวิชา มีปัญญาของเรามันย้อนกลับ มันทวนกระแสเข้าไปใหม่ มันจับแล้วมันแยกไขใหม่ นี่สภาวะกายที่เป็นอย่างนี้ คุณิ โดยวิทยาศาสตร์ โดยธรรมชาติ คนเราตายไปแล้ว คุณิ สัตว์ถ้ามันแล้วถ้าเก็บไว้ไม่ได้แข่งมันต้องเนาเปื่อยเป็นธรรมดา แต่มันใช้เวลาของมันเท่าไร? นี่ก็เหมือนกัน มนุษย์เราก็ก็นี่เหมือนกัน ถ้าตายแล้วต้องเก็บศพไว้ ไม่เก็บศพไว้ มันก็จะเนาจะเสี่ยเป็นธรรมดา อันนี้เป็นธรรมดา แต่มันไม่มีจิต พอตาย จิตออกจากร่าง มันไม่เป็นประโยชน์กับมันแล้ว

แต่เรายังมีจิตอยู่ พอจิตสงบเข้ามา เวลาพิจารณากาย พิจารณากายมันเป็นปัจจุบันธรรม มันเป็นสภาวะธรรม สภาวะธรรมเห็นใหม่ สภาวะธรรมคือสภาวะ สัพพะ ธมฺมา อนตฺตา สภาวะธรรมคือการต่อสู้ สภาวะธรรมคือการแก้ไข สภาวะธรรมคือสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดการกระทำ การบริหารจัดการ นี่คือสภาวะสิ่งที่มีอยู่ ที่จับต้อง

แต่เวลามันสำเร็จไปแล้ว มันขาดไปแล้ว ไม่ใช่สภาวะธรรม เป็นตัวธรรม ตัวธรรมไม่เป็นสภาวะ โสดาบันเอาโสดาบันพูดออกมาอย่างไร โสดาบันจะเป็นโสดาบัน เป็นสกิทา เป็นอนาคา นี้เวลาครูบาอาจารย์เขาตรวจสอบกัน “หม่อมสาธุกรรม เอตมมุงกลมุตตม” สิ่งที่มีมันเป็นไป มันเป็นไปอย่างไร การกระทำอย่างไร แต่ผลนะ ผลเหมือนกัน ถ้าพูดถึงผลผิด สรูปไม่เป็น เป็นไปไม่ได้ จบโครงการไม่ได้ไง

คูสิ คูการแข่งกีฬา ถ้าไม่มีการแพ้ชนะ มันจะจบสิ้นกระบวนการที่ไหน มันจะจบสิ้นกระบวนการไปไม่ได้ สิ่งนี้ก็เหมือนกัน สิ่งที่ว่า เป็นสภาวะ มันเป็นสภาวะเพราะคือการกระทำ มัน เป็นสภาวะเพราะเราบริหารจัดการไง มันต้องเป็นสภาวะ สิ่งที่มีการกระทำมันมีเหตุมีผล นี่คือสภาวะ สภาวะคือการกระทำของจิต จิตที่ไม่มีการกระทำไป ถ้าเป็นสภาวะอยู่มันยังไม่เป็นธรรม เพราะมันเป็น “สัพเพ ธมมา อนคตา” สภาวะนี้มันเปลี่ยนแปลงไง คูสิ สิ่งที่มีมันเปลี่ยนแปลง ความสมดุลมันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

จิตมันทำเสียสมดุล พอเราปรับสมดุลขึ้นมาได้ กิลีสมันทำเสียสมดุลอีกชั้นหนึ่ง พอกิลีสทำเสียสมดุลปั๊บ เราแก้ไขมันจนทำลายมัน ทำลาย เห็นไหม สิ่งที่มีมัน ไปยึดมันถือมันคืออะไร? สิ่งที่ยึดมันถือมันคืออวิชา สิ่งต่อวิชา อวิชาอย่างหยาบนะ สักกายทิฎฐิความเห็นผิด เห็นผิดทุกอย่าง โดยธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยธรรมของครูบาอาจารย์ นี่มันก็ไม่ใช่เรารู้ไม่ใช่เรา... “รู้ ไม่ใช่เรา” ทางวิชาการ แต่หัวใจมันไม่ปล่อย หัวใจมันไม่ปล่อย

นี่ไง พระปฏิบัติมันจะรู้จริงอย่างนี้ มันจะรู้จริงต่อเมื่อมันปล่อย รู้จริงต่อเมื่อมันทำลายมัน มันมีการทำลายกัน มีการทำลายสภาวะอันนั้น มีการทำลายความสมดุลอันนั้น ความสมดุลที่มันสงบ ความสมดุลนั้นคือสถานที่ทำงาน ความสมดุลนั้นคือตัวจิต ความสมดุลนั้นคือตัวสมาธิ

ตัวสมาธิ สมาธิมันเกิดที่ไหน จิตเป็นสมาธิกับจิตไม่เป็นสมาธิต่างกันอย่างไร ถ้าจิตเป็นสมาธิ มันเป็นสมาธิแล้วมันเป็นสมถะ เป็นสถานที่ตั้ง มันควรแก่การงาน...ก็ตัวมันเห็นกาย ตัวจิตนี้เห็นกาย ตัวจิตนี้เห็นเวทนา ตัวจิตนี้เห็นธรรม ตัวจิตเห็นจิต เห็นไหม ความสภาวะที่จิตเห็น เพราะจิตมันโง่ จิตมันมีสังโยชน์ร้อยรัดกับมัน ร้อยรัดอะไร? ร้อยรัดค้นหาความทะยานอยาก ร้อยรัดสมุทัย ร้อยรัดเรื่องของโลก สิ่งที่เป็นสมมุติบัญญัติ มันร้อยรัดอยู่ ร้อยรัดเพราะโดยข้อมูลสามัญสำนึก ร้อยรัดจนเป็นจริตนิสัยนะ คูสิ คนเกิดคนตายขึ้นมา ภูษาคิมันต่างๆ กัน มันจริตนิสัย

เพราะมันสะสมมา ซบซ้อนๆ จนจิตเป็นนิสัยอย่างนั้น นิสัยอย่างนั้นเวลาแสดงออก แสดงออกอย่างนั้นไป

โทสจริต โมหจริต รากจริต จิตมันแสดงออกของมันออกมา แล้วเวลาแก้ไขขึ้นมา ธรรมะที่แก้ไขเข้าไปมันก็ต้องสมคูลกับมัน ต้องสมคูลที่เข้าไปแก้ไขกับมัน ถ้าแก้ไขกับมัน สิ่งที่แก้ไขนี้ ธรรมของเราเราสร้างอย่างไร ถ้าเป็นโทสจริต ต้องมีเมตตา ต้องมีปัญญาใคร่ครวญกับมัน ต่อสู้กับมัน เพราะมันเป็นปัญญา สิ่งที่เป็นปัญญาเห็นใหม่ แต่ถ้าเป็น โลกจริต ความเชื่อได้เชื่อไม่ได้ เราก็กำหนดตั้งใจ มีศรัทธา ศรัทธาสู้กับมัน สู้กับมันนะ หน้าที่ของเรา

สำนักปฏิบัติ เราอยู่ในสำนักที่ปฏิบัติ จะบำเพ็ญประพฤติพรหมจรรย์ เราต้องต่อสู้พรหมจรรย์มันอยู่ที่ไหน? พรหมจรรย์อยู่ที่เรานะ พรหมจรรย์มันอยู่ที่ใจ พรหมจรรย์นี้ปฏิบัติเพื่อใคร ไม่ได้ปฏิบัติเพื่อเป็นอาจารย์ใคร ไม่ได้ปฏิบัติเพื่อจะแก้ทิฏฐิมาของใคร มันปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้ง ปฏิบัติเพื่อแก้กิเลสของเรา ถ้ามันไม่แก้กิเลสของเราก่อน มันจะไปแก้กิเลสของใคร ถ้าพรหมจรรย์นี้ปฏิบัติเพื่อสิ่งต่างๆ เพื่อให้เขาบ่นอบให้เขานับถือนะ เห็นใหม่ มันจะสมคูลได้อย่างไรละ จิตมันก็ไม่สมคูลสิ พอจิตมันไม่สมคูลขึ้นมา ความเห็นต่างๆ ปัญญาต่างๆ มันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มันก็เป็นเรื่องของกิเลสตัดทอนความทะยานอยากไปทั้งนั้นนะ

แต่ถ้ามันเป็นความสมคูลของมัน มันละเอียดอ่อน แม้แต่สมาธิ เวลามันเป็นสมาธินะ ถ้ารวมใหญ่ คนไม่เคยรวมใหญ่ คนไม่เข้าใจจะไม่เข้าใจสิ่งใดๆ เลย คิดว่าเป็นนิพพานไปหมดละ

แต่ถ้าคนเข้าถึงสังขารแล้ว สิ่งที่มีมันขึ้นไป มันเป็นไปได้ จิตคนไม่เหมือนกัน บางคนจะรวมลงลึกมาก บางคนจะเป็นสมาธิ แม้แต่สมาธิปกติ ขณิกสมาธิ สมาธิที่เรารับรู้ ถ้าเป็นปัญญาวิมุตติเห็นใหม่ มันเป็นการปล่อยวางของใจ ตาสว่างอยู่อย่างนี้ รับรู้อยู่อย่างนี้ แต่ปัญญามันลึกซึ้ง มันเห็นของมัน มันจับต้องของมัน ความรู้สึก ความคิดมันเหมือนวัตถุอันหนึ่ง อารมณ์ความรู้สึก ชาติรู้เวลาเล็กๆ เข้าไป เวลาชาติรู้ ชาติที่มันมีความรู้สึกมันเป็นสสารเลยละ ความคิดนี้มันเป็นสสารที่จับต้องได้เลย

เอาอะไรไปจับต้องมัน? เอาจิตจับจิต เอาปัญญาจับปัญญาไป เอาปัญญาโลกุตตรปัญญา เอาปัญญาภาวนามยปัญญา มาจับโลกียปัญญา มาจับสิ่งที่มันเป็นสังขาร ความคิด ความปรุงแต่งที่กิเลสมันใช้ประโยชน์ของมันอยู่นี้ แล้วเราตั้งสติของเรา พอจิตสงบเข้าไปมันก็เป็นตัวจิต เป็นตัวความสมคูลอันนั้น แล้วเอาความสมคูลอันนั้นจับตัวมัน จับความคิดแล้วแยกแยะมัน รูป เวทนา

สัญญา สัญชา วิญญาณ ความคิดประกอบไปด้วยขั้น ๕ ถ้าไม่มีขั้น ๕ เห็นไหม มันเป็นกองเลย ส่วนผสมของมันเป็นอย่างไรมาก่อนแล้วมันออกมาเป็นความคิดเราได้อย่างไร ถ้าเวลาออกเป็นความคิดแล้วมันคิดออกมา ใครเป็นคนเริ่มต้นสิ่งนี้ออกมา

เพราะมันหลง เพราะมันเป็นอวิชชา มันเลยเป็นความคิดที่ยึดมั่น ความคิดที่ทำให้สมดุลเราเสียหาย ความคิดที่ทำให้จิตใจมันเสียหาย แต่ถ้ามันเป็นธรรม มันคิดแล้วมันเห็นโทษไหม เห็นโทษของความคิด โทษของความคิด

ขั้น ๕ ของพระอรหันต์ ขั้น ๕ ที่สะอาดบริสุทธิ์ ขั้น ๕ “ภราตา หเว ปญฺจกฺขนฺธา” ขั้นที่เป็นภาระ มันเป็นขั้นส่วนๆ มันไม่มีกิลเลสตัดหาความทะยานอยาก แต่ขั้นฆมาร สิ่งที่เราเป็นนี้ ปุณฺชน ขันธมาร ความคิดมันเป็นมาร ความรับรู้มันเป็นมาร มันเป็นมารทั้งหมดเลย พอเป็นมารขึ้นมา เพราะมันเป็นมารใช่ไหม มันถึงให้ทุกข์เราใช่ไหม พอให้ทุกข์เรา เราศึกษาธรรมขึ้นมา พอมันเห็นธรรมะ นี่เป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง เหมือนไปหาหมอ หมอนิดยาก็ขึ้นมาแล้วก็ เออ หายๆ แล้วมันหายไหม ถ้ามันหายมันตายทำไม

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งของมันปรับสมดุลมันหายไหม มันหาย มันปรับสมดุลเฉยๆ มันไม่หายหรือ มันเกิดมันตาย หมอรักษาไม่ได้ เพราะหมอรักษาโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น แต่ธรรมะนี่มันรักษาใจ มันไม่ตาย กิลเลสตายจากใจ มันจะไม่ตายอีกเลยเห็นไหม ธรรมโอสถมันถอน ถอนสังโยชน์ มันถอนถึงอวิชชา ถ้าอวิชชามันถอนขึ้นมา นี่ธรรมโอสถที่เกิดขึ้นมา เรายุติมันขึ้นมา รักษาแล้วมันไม่เกิดไม่ตายอีกเลย มันถอน มันถึงย้อนกลับเข้ามา แล้วถอนมันให้ได้ ใช้มรรคญาณ ใช้สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากเรา มันเกิดขึ้นเกิดมีได้

มรรคไปหาที่ไหน สมภาไปหาที่ไหน ปัญญาไปหาที่ไหน

คูสิ เขาไปศึกษาเล่าเรียนกันทางวิชาการ ศึกษาขนาดไหน เดียวก็เพลอ เดียวก็ลิม ต้องคอยทบทวนตลอดเวลา แต่ถ้าเป็นอริยสัจมันจะลิมไหม สิ่งที่เรา...คูสิ เวลากิลเลสดังขันขาด ดั้งขันขาดเลย แต่นี่มันดั่งขันขาดเมื่อไร เราไม่ขันขาด มันแค่รวมเฉยๆ มันแค่ความเข้าใจเฉยๆ พอมันเข้าใจนี่เป็นตทังคปหาน ตทังคปหานนี่ปรับสมดุล มันมีเข้าใจมันก็ปรับสมดุลๆ ปรับสมดุลไปเรื่อยๆ เห็นไหม แล้วปัญญาเราก็ละเอียดไล่เข้าไปเรื่อยๆ มันละเอียดเข้าไปเรื่อยๆ มันถอนได้ ถอนได้ถ้ามันเริ่มต้น

คูลี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นได้ทั้งสมณะ ได้ทั้งวิปัสสนา ขณะที่เราทำสมาธิของเรา เราทำฐานของเรา เราปรับความสมดุลของเรา เราก็ใช้ปัญญาของเรา เพราะใช้ปัญญาของเรา ถ้าเรากำหนดพุทโธๆ นี่มันอันหนึ่ง เราพิจารณารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พิจารณาอายตนะ พิจารณาธาตุ พิจารณาขันธ พิจารณาไปแล้วมีความเข้าใจมันก็ปล่อย นี่ก็ปรับสมดุลอันหนึ่ง ปรับสมดุลด้วยทางปัญญาไง มันถึงใช้ปัญญาได้

แต่เราใช้ปัญญา เราต้องรู้ว่าเราไปใช้ปัญญาเพื่ออะไร เราใช้ปัญญาทำอะไร เราถึงไม่ได้ตั้งเป้าผิด ถ้าเราตั้งเป้าผิด เห็นไหม ดูเข็มทิศเราเดินป่าสิ ถ้าเข็มทิศมันเสีย เข็มทิศมันตั้งผิด เราจะเดินป่าได้อย่างไร เราก็หลงอยู่ในป่านั้นนะ

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่เรารับรู้ ปฏิบัติไปมันจะรู้เอง สิ่งใดที่มันสะเทือนหัวใจ สิ่งใดที่มันถอนออกมาจากใจ มันถอนออกๆ เวลามันพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า คนที่พิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า นี่ภาวนามยปัญญา ใครเห็นภาวนามยปัญญาโดยสมบูรณ์ คนๆ นั้นต้องเป็นโสดาบันอย่างต่ำ เพราะสิ่งที่ทำไปมันเป็นจินตมยปัญญา ปัญญามันศึกษา มันใคร่ครวญเข้าไป เวลาธรรมะที่จะเป็นไปเหมือนช้างกระดิกหู งูแลบลิ้น

แต่ขณะที่เราสร้างขึ้นมามีสมาธิก็ต้องสร้างขึ้นมามีเก็บหอมรอมริบขึ้นมา สีด สมาธิ ปัญญา เก็บหอมรอมริบ ปัญญาที่มันฝึกมันฝน มันฝึกซ้อม ฝึกซ้อมบ่อยครั้งเข้าจนมันชำนาญการบ่อยครั้งเข้าๆ ถึงที่สุดนะ ไม่มีใครจะไปคาดหมายสิ่งใดๆ ได้ มีการคาดการณ์เห็นไหม ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม กับผู้ใดปฏิบัติธรรมคั่นเดาธรรม คาดหมายธรรม ผู้คาด ผู้หมาย ผู้ต้องการจะไม่ได้อะไรเลย

แต่ถ้าหน้าที่ของเรา เราประพฤติปฏิบัติของเราด้วยกำลังของเรา ด้วยความจริงใจของเรา มันทำไปมันเป็นปัจจุบันธรรม ไม่มีใครคาดหมายได้ มันจะเกิดตอนไหนก็ไม่รู้ มันจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ แต่หน้าที่ของเรา สร้างสติปัญญาแล้วใคร่ครวญมันบ่อยครั้งๆ ถึงที่สุดมันสมดุลกัน มัชฌิมาปฏิปทา มรรคญาณมันเห็นของมัน ขาดพื้! กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันแยกออกจากกันโดยธรรมชาติเลย เห็นไหม กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์

กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทำไมจิตเป็นจิตล่ะ แล้วสิ่งที่เป็นธรรมที่มันรู้ออกมา จิตกับสิ่งที่เป็นธรรมมันแยกกันอย่างไร มันปล่อยจิตอย่างไรมันถึงปล่อยออกมาได้ พอปล่อยออกมาได้ นี่ใจไม่ใช่สภาวะ สิ่งนี้ไม่ใช่สภาวะเลย สิ่งนี้เป็นความจริง

ที่ว่า ธรรมที่มันเหนือธรรมชาติไง ถ้ามันเป็นสภาวะ มันเป็นความสมดุลของจิต มันจะคงที่ ได้อย่างไร สิ่งใดๆ ในโลกนี้ไม่มีอะไรคงที่ คงที่ไม่มี นี่ปรมาตธรรมเห็นใหม่ ปรมาตธรรม สิ่งที่ คงที่ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ไม่มี แต่ธรรมะมี ถ้าธรรมะไม่มีความ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ไม่มีความเป็นไปของ มัน มันจะฆ่ากิเลสไม่ได้ ๕๕.๕๕ ก็ไม่ได้ ถ้า ๕๕.๕๕ มันมรรคไม่สามัคคีชำระกิเลสไม่ได้ ถ้าชำระ กิเลสไม่ได้มันก็เป็นไปไม่ได้ มันถึงต้องทำด้วยการไม่คาดหมาย ถ้าการคาดการหมายนั่นคือกิเลส นั่นคือกิเลสทำเสียสมดุล กิเลสในใจมันทำให้ความเสียสมดุล ความเสียสมดุลมันก็ว่าความเป็น มัชฌิมาปฏิปทา มัชฌิมาปฏิปทาในขั้นของสมาธิมันทำเสียหายมาตลอดเลย

แล้วเราก็ฝึกซ้อมๆ การกระทำฝึกซ้อมของเรามันเป็นการต่อสู้ มันเป็นการฝึกหัด มันเป็น บททดสอบนะ ลองผิดลองถูก ทดสอบๆๆ สิ่งใดมันผิดต้องทดสอบมันบ่อยครั้งเข้าๆ ต้องทดสอบ มันตลอดเวลา ทดสอบเพื่อใคร? ทดสอบเพื่อให้จิตนี้มันฉลาดขึ้นมา ให้จิตมันเข้มแข็งขึ้นมา อย่า ให้เป็นทาสของมาร มารข่มขืนนะ นี่เกิดตาย เกิดตายเพราะใคร อวิชชาร้ายกาจนัก มันทำให้เราเกิด ตายๆ อยู่เนี่ยนะ แล้วเราศึกษาธรรม ธรรมะเจริญ เจริญที่ไหน เจริญที่วัตถุหรือ เจริญที่สังคม...ไม่ใช่ มันเจริญที่ในหัวใจของเรา

คูสิ ครูบาอาจารย์ที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาทั้งชีวิตเลย หลงผิดไปก็มี ภวานาผิดไปก็มี ภวานาลุ่มๆ คอนๆ ก็มี ภวานาไม่ถึงที่สุดก็มี นี่มันเจริญที่ไหนล่ะ? มันเจริญตรงความจริง เจริญ ตรงหัวใจ เจริญตรงที่ผู้รู้จริง ศาสนามันจะเจริญในหัวใจของสัตว์โลกนะ เจริญในครูบาอาจารย์ ของเรา เจริญในหัวใจของเรา แล้วมันก็มีสิทธิเจริญในหัวใจของเราได้เพราะอะไร เพราะหัวใจ เป็นนามธรรม หัวใจเป็นสิ่งที่รับรู้ ความรู้สึก รู้ทุกข์ ความรู้สึกทุกข์สิ่งนี้มันแก้ไขได้

ถ้าไม่รู้สึกทุกข์มันจะแก้ไขอย่างไร “ทุกข์ควรตัวกำหนด” กำหนดอย่างไร ถ้าไม่มีสมาธิ กำหนดไม่ได้ คูสิ เขาคำครวญรำร้องกัน ทุกข์ยากขนาดไหน เขาเห็นทุกข์ที่ไหน ถ้าเขาเห็นทุกข์ ทำไมเขาไม่ถอนทุกข์ของเขาออกไป เขาคำครวญกันในโลกเห็นใหม่ ทุกข์ยากกัน คำครวญ เรียกร้องให้คนช่วยเหลือนะ ร้องไห้จนน้ำตาท่วมทุ่งเลย มันเห็นทุกข์มันหรือเปล่า มันทุกข์เพราะ มาร้องไห้ไห้ใหม่ นั่นมันเป็นวิบาก มันผลของทุกข์

แต่ถ้าจิตเราสงบขึ้นมา จิตสงบขึ้นมา มันเห็นกาย เวทนา จิต ธรรม นี่ตัวทุกข์ “ทุกข์ควร กำหนด” ถ้ากำหนดไม่ได้เป้าหมายไม่มี จะชำระได้อะไร เราจะถอนสังโยชน์ได้อะไร ถ้าเรา

ไม่รู้จักเป้าหมายของมัน ถ้าเราไม่เห็นที่ของมัน สถานที่ของมัน การกระทำของมัน มันจะถอนทุกขีได้อย่างไร

“ทุกข์ควรกำหนด สมุทัยควรละ” สมุทัยคือการคาดหมายไป คาดหมายจะเป็นอย่างนั้น คาดหมายจะเป็นอย่างนี้ กำหนดแล้วจะว่างอย่างนั้น จะปล่อยอย่างนั้น ครูบาอาจารย์องค์นั้นท่านทำอย่างนี้

ครูบาอาจารย์ท่านทำของท่าน เราศึกษาของท่าน นั้นเป็นวิทยานิพนธ์นะ เป็นประสบการณ์ของท่าน เป็นประสบการณ์ของในภาคปฏิบัติ เราศึกษามาเป็นแนวทาง แต่การกระทำของเราถ้าเหมือน ถ้ามันเหมือนก็ต้องเหมือนในปัจจุบัน ถ้าเหมือนนะ ถ้าเหมือนกันก็คือเหมือน ถ้าเหมือนหมายถึงว่ามันคนละกาลคนละเวลา แต่ความเป็นไปของเรามันจะเหมือนเอง แต่ถ้าเราไปสัญญาเราไม่ใช่ “ถ้าเหมือน” เราไปให้มันเหมือน เราบอก ถ้าไม่เหมือนมันผิด ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้มันเป็นการผิดพลาด ต้องทำอย่างนั้น...นี่คิดหมดเลย มันเป็นกรอบไป

คูสิ เราทำงานด้วยความเกร็ง เราทำงานด้วยความตั้งใจของเรา มันจะเป็นไปได้ไหม? มันเป็นไปได้ไม่ได้เลย แต่เราทำด้วยความชำนาญของเรา คูสิ คนที่ชำนาญการทำอะไร ทำเหมือนไม่ทำนะ ทำไปเป็นปกติธรรมดา แต่ถ้าคนไม่เป็นไปทำนะ โอ้โฮ! มันเกร็งไปหมดเลย แล้วใจมันละเอียดกว่านั้นอีก สิ่งที่มีมืออยู่กับเรา ทุกข์มันมีอยู่ที่นี้ ใจมันอยู่ที่นี้ ความเป็นไปอยู่ที่นี้ สิ่งการกระทำมันถึงกลับมาที่นี้

เรามีหัวใจทุกๆ คน ศาสนามันจะเจริญขึ้นมาได้เห็นไหม ศรัทธา ถ้ามีศรัทธาขึ้นมา มันจะลากให้เราเข้ามาประพฤติปฏิบัติ ลากเข้ามาให้เราศึกษาธรรม ศึกษาธรรมนะ ธรรมโอสถ ธรรมโอสถนั่นเป็นทฤษฎี เป็นฉลากยา แต่เนื่อยาเราผสมไม่เป็น แล้วเราเอาอะไรมากิน ฉลากยาบอกวิธีการเห็นใหม่ มรรค ๘ สีล สมาธิ ปัญญา งานชอบ เพียรชอบ

แล้วงานชอบ งานชอบก็แบกหามสิ งานชอบก็อยากเห็นทุกข์ แบกหินขึ้นเขาลงเขา อยากเห็นทุกข์ นี่นักปฏิบัติโง่ๆ อย่างนี้ก็มินะ มามาก พระมาถาม อยากเห็นทุกข์มาก ไม่รู้จักทุกข์ก็แบกก้อนหินขึ้นเขาลงเขาจะเห็นทุกข์ ถ้าแบกทุกข์อย่างนี้นะ กรรมกรท่าเรือเป็นพระอรหันต์ไปหมดแล้ว

ทุกข์มันอยู่ที่ใจ ทุกข์อันละเอียด ทุกข์ สิ่งที่เป็นตัวทุกข์ “ทุกข์ควรกำหนด” มันไม่ใช่ทุกข์ เพราะอาบเหงื่อต่างน้ำ คูตี คูพวกนักบริหารเขาต้องออกกำลังกาย เขาไปออกกำลังกายเขาเป็นทุกข์ใหม่ เขาเหงื่อไหลไคลย้อยเลย แต่เขาพอใจ เขาอยากทำ เพราะร่างกายเขาแข็งแรง แล้วเราคิดว่าอาบเหงื่อต่างน้ำมันจะเป็นทุกข์หรือ เขาบริหารร่างกายของเขา มันก็อาบเหงื่อต่างน้ำนะ อาบเหงื่อต่างน้ำมันเป็นความดีของเขา ไม่ใช่ความทุกข์ เป็นความชื่นใจของเขา เป็นเห็นประโยชน์ของเขา

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่จะเป็นทุกข์ มันทุกข์ที่จิต มันทุกข์ที่นี้ คูตี มีความรื่นเริงอาจหาญ นั่งกันสนุกครึกครื้น แต่หัวใจมันเศร้าหมอง สิ่งในหัวใจมันเหยียบย่ำหัวใจอยู่ใช่ไหม หน้าตาชื่นบานนะ แต่หัวใจเศร้าหมอง แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราย้อนกลับๆ เราย้อนกลับที่นี้ เราถึงต้องแยกออกนะ อย่างคลุกคลี การมาอยู่ด้วยกัน อย่างคลุกคลี การคลุกคลีต่างๆ มันกิเลสออกช่องนั้นนะ กิเลสมันจะออกในการคลุกคลี มันนอนใจใจ

นอนใจไม่ได้นะ ต้องตื่นตัวตลอดเวลา ต้องตื่นตัว การตื่นตัวคือสติ เพราะการไม่ตื่นตัวนะ สติมันถึงอ่อนลง การตื่นตัวของเรา คูตี เราไปอยู่ในป่า เรากลับเลือกกลับต่างๆ นี่มันตื่นตัวตลอดเวลา การตื่นตัวตลอดเวลา กลัวโน่น กลัวผี กลัวสางนี่มันตื่นตัว การกำหนดพุทโธมันง่ายขึ้นมาเห็นไหม แต่เราไม่เห็นคุณของมัน คิดว่า อู๊ย ไปอยู่ในที่กลัว มันไม่เป็นประโยชน์ ก้าวออกจากกฎ ก้าวออกจากบ้านไปไม่กล้าทำอะไรเลย แต่ไปอยู่ในบ้านเก่งมาก

อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันตั้งสติอยู่ มันตื่นตัวตลอดเวลา สิ่งนี้มันจะฝึกเรา

การเหยียด การคู่มีสติบอก มีสติตลอด แล้วเวลาเข้าทางจงกรมนั่งสมาธิภาวนา หมั่นเพียรขึ้นไป เคนจงกรมตั้งสติไว้ มันจะเป็นอย่างไรให้มันเป็นไป อย่าไปคาดหมาย ให้มันเป็นไปตามความเป็นจริง ถ้าเป็นตามความเป็นจริง กิเลสมันจะเข้าไม่ได้ ถ้ากิเลสมันเข้าขึ้นมา มันทำให้บัลลังก์เราหลุดหมดเลย นั่งอยู่สมาธิก็เลิก เคนจงกรมอยู่ที่บอกเอาไว้ก่อน พักไว้ เอาไว้ทำเมื่อนั้น เมื่อนี้ ผิดวันประกันพรุ่ง เพราะมันไม่เห็นประโยชน์

แต่ถ้าใครประพฤติปฏิบัตินะ เขาเรียกภาวนาเป็น ถ้าภาวนาเป็นจะขยันหมั่นเพียรมาก นิพพานอยู่แค่มือเอื้อม มันจะหยิบเอานิพพานได้เลย กำหนดวันกิเลสตายด้วย เมื่อนั้นๆ เลย กำหนดเวลาเลยกิเลสตาย แต่ไม่ได้ อย่างนั้นหรือ ออก เพียงแต่ด้วยความซึ่กheim ด้วยความมุ่งมั่น

กำหนดเลยว่า วันนั้น ต้องกำหนดให้ได้ ต้องทำให้ได้ แต่ก็ไม่เคยได้ แต่ขยันหมั่นเพียรไป ถึงที่สุด มันต้องเป็นไป

มันเป็นไป เพราะภาวนาเป็นแล้ว ภาวนาเป็น คนทำงานเป็น เริ่มต้นตั้งแต่วิปัสสนาไป จนกายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันแยกออกแล้วนี่หมั่นเพียรเลย ขึ้นไป พอแยกขึ้นไป กายอย่างหยาบ กายอย่างกลาง กายอย่างละเอียด พอถึงที่สุดแล้วจิตส่วนๆ ไม่มีกาย แต่ถ้าพิจารณากาย มันก็คิดสร้างภาพว่านี่กายของจิต จิตมันเป็นกาย กายโดยกายนามธรรม กายเงาๆ กายที่สามารถสร้างขึ้นมาจากจิตได้ แล้วทำลายได้ ถ้าไม่ทำลายกัน เห็นไหม นี่การฆ่ากิเลส

การฆ่ากิเลสมันต้องสมุจเฉทปหาน มีการทำลายกัน การทำลาย คุณิ ทางโลก ทำลายต่างๆ แล้วมันจะเสียหาย แต่ถ้าทางหัวใจ ถ้าไม่ได้ทำลายนะ ตรงนั้นแหละอวิชชาอยู่ “จิตเดิมแท้นี้ส่องใส จิตเดิมแท้นี้มองไปด้วยอุปกิเลส” ใจที่ว่างๆ ส่องใส นั่นละตัวมันหมดเลย แล้วใครกล้าไปทำลาย ใครกล้าไปทำลายสิ่งที่ถนอมรักษา ใครกล้าไปทำลายสิ่งที่แสวงหา

เราแสวงหาสิ่งนี้มา เราพยายามทำขึ้นมาเพื่อความส่องใส เพื่อความว่าง นี่ไง นิพพานเป็นธรรมชาติ นิพพานเป็นความส่องใสไง นี่จิตส่องใสแล้วมาเกิดทำไม จิตส่องใสไม่รู้จักบัญญัติสัจจิต ไม่รู้ตัวเริ่มต้น ตัวบัญญัติสัจจิต แล้วตัววิญญาณ วิญญาณหยาบๆ วิญญาณจากข้างนอก ไม่รู้สิ่งใดๆ เลย เพราะจิตมันไม่เคยมีการกระทำ จิตมันไม่เคยเห็นสิ่งใดๆ เลย มันเลยทำอะไรไม่ได้ไง นิพพานก็เลยธรรมชาติ ก็ไปจ้านกับมันไง ทำความสงบของใจเข้ามาแล้วไปยอมจ้านกับกิเลสของตัวเอง ไปยอมจ้านให้กิเลสเหยียบย่ำทำลาย

แต่ถ้าเป็นสังขธรรมนะ เวลาพิจารณาไปนี่มันปล่อยๆ ตึงคปหาน เวลากิเลสมันอ่อนตัวลง ความว่าง สมานี่สมานี่เลยๆ รู้เลยว่า สมานี่หันทับหญ้าไว้ แต่ถ้าไม่มีสมานี่ มันก็จะไปวิปัสสนาอย่างที่มันเป็นไปไม่ได้ เพราะเวลาวิปัสสนาไปมันไปยึดกัน มันไปเกาะ มันไปเห็นกันแล้วทำกันไม่ได้ ผลัดกัน ยึดกัน ดึงกันไป ไปคว้าไว้เลยๆ ใจ ไปจ่อ มันเหมือนเสียดสี แรงเสียดสีของธรรมกับกิเลสมันเสียดสีกัน ถ้าเสียดสีกัน ต่อไปการประพฤติปฏิบัติไปมันมีแต่อ่อนลงเพราะอะไร เพราะกิเลสไม่ต้องสร้างสถานะอะไรของมันเลย เพราะมันเป็นอวิชชา มันสิ่งที่ครอบงำใจอยู่แล้ว

แต่เป็นสมานี่ เป็นปัญญา เราสร้างมา เราฝึกฝนมา แล้วฝึกฝนขึ้นมา นี่ เราใช้ฟุ่มเฟือยเหมือนมิด มิดที่เขาใช้ทำอาหาร ไม่เคยดับเลย มันจะใช้ประโยชน์ได้ไหม มิดใช้ไปแล้วเขาต้องกลับมาดับความคมของมัน รักษาความคมของมัน เพื่อใช้ประโยชน์ของมัน

สติปัญญาที่เหมือนกัน ถ้ามันใช้ไปแล้ว ถ้าสมาธิมันไม่ดี ความคมกล้าของมัน ด้วยมุมมอง ด้วยสถานะ ด้วยคุณพินิจต่างๆ มันจะเบลอ มันจะทำสิ่งใดไม่ได้ แต่เห็นอยู่แต่ยังเบลออยู่ แล้วถ้ายังใช้ต่อไปนะ ไม่ใช่เบลออย่างเดี๋ยวนะ มันจะเริ่มไม่เห็น เริ่มจางไป เริ่มสู้ไม่ได้ มันจะเริ่มไปเป็นธรรมดา

แล้วถ้าต่อสู้ก็ต้องมาเริ่มต้นใหม่ เริ่มตั้งสติใหม่ เริ่มตั้งปัญญาใหม่ เหมือนกับเวลา มันเสื่อมไปไง เวลาจิตเสื่อม การภาวนาจิตเสื่อม ทุกข์มาก แต่ทุกข์ขนาดไหนมันก็ต้องต่อสู้ เพราะมันเป็นธรรมดา คุณติ ความสมดุลของมัน มันแปรสภาพตลอดเวลา จิตเสื่อมมันก็คือความสมดุลมันเสียหายไป กิเลสทำเสียความสมดุลหมด กิเลสทำเสียความสมดุลเลย

พอสมดุลขึ้นไป การทำสมาธิกับความสมดุลของมรรคญาณ ความสมดุลของมัน เวลามันมรรคสามัคคี ความสมดุลของมัน มันมรรคสามัคคีรวมกัน มันสมุจเฉทปหาน มันขาด กายกับจิตนี้แยกออกจากกันเป็นธรรมดาเลย เลิกขึ้นไปเห็นอสุภะ การเห็นอสุภะ การไปคิดในความว่าง การต่อสู้ การเห็นอสุภะ

การประพฤติปฏิบัติมีสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน มันจะก้าวเดินไปควบคู่กันไป ควบคู่กันไปเพราะตัวความสมดุล ตัวกำลัง ตัวสมาธินี้เป็นพื้นฐาน เพราะมันมีความสุข มันมีความชุ่มชื่นใจ เป็นกำลังให้จิตนี้มันได้ก้าวเดินต่อไป ให้ได้พัฒนาขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป การเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป คำว่า “เป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป” เรารู้ว่าความเป็นสูงเป็นต่ำ

แต่ถ้าเป็นมันตัวจิตนะ มันอยู่ข้างในหัวใจ มันอยู่จากข้างใน มันเป็นความลึกกลับ เป็นความลึก ลึกเข้าไป จากความตื้น ลึกเข้าไปๆ จนถึงก้นบึ้งใจ การก้นบึ้งคือตัวอวิชชา แต่เรื่องความเป็นอาการของจิตมันเป็นเรื่องส่วนจากภายนอก มันมีการต่อสู้กัน มันเป็นการทำลายเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป นี่การวิปัสสนาการทำลายเข้าไป มันจะมีความกระทำ มันมีการกระทำ จิตมันมีการกระทำ กิจจญาณ

ถ้ามีกิจจญาณ มันจะไม่พูดเลย ว่าสิ่งนี้ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมะเป็นธรรมชาติ เพราะถ้าเป็นธรรมชาติ ความเป็นธรรมชาติมันต้องแปรปรวนสิ มันต้องทำลายสิ แล้วนี่เราก็ก็นั่งอยู่กับความสมดุล มันทำไมไม่เป็นธรรมชาติล่ะ ทำไมมันเสื่อมล่ะ ทำไมมันคลายตัวออกมาล่ะ ทำไมมันไม่ต่อสู้เข้าไป? เพราะมันไม่เป็นมรรคไง มันไม่เป็นปัญญาภาวนามยปัญญา มันไม่เป็นปัญญาในศาสนาพุทธ มันเป็นปัญญาของพวกเขาฤษีชีไพร

การทำ ความสงบของใจ คุณติ เจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอาจารย์ดาบส เฟ่งพินิจ คุณติ ทาง กติณ กติณเขี้ยว กติณแดง สมบัติคือการเพ่งการดู การคำนวณ การใช้ปัญญาใคร่ครวญมันทำขึ้น ไป มันเป็นปัญญา มันเป็นโลกีย์ปัญญา มันเป็นปัญญาทางโลก มันเป็นปัญญาสามัญสำนึก มันไม่ เป็นปัญญาของมรรค

ถ้าเป็นปัญญาของมรรคนะ มันต้องมีสมาธิเป็นพื้นฐาน แล้วเข้าไป พอปัญญาเกิดขึ้นมา อย่างนั้น นี่ภาวนามันจะเกิด วิปัสสนามันจะเกิด ถ้าวิปัสสนามันจะเกิดขึ้นมา มันมีการกระทำแล้ว นี่กิจจญาณ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาเทศน์ปัญจวัคคีย์ สัจจญาณุ กิจจญาณุ ถ้าเรายังไม่ มีกิจ...วน ๓ รอบ ๑๒ ในมรรค เราจะไม่ปฏิบัติจนตราบเท่าเราเป็นพระอรหันต์

ถ้ามันไม่มีการกระทำของจิต มันไม่มีการกระทำ มันเป็นจินตมยปัญญา มันเป็นการสร้าง ภาพ การสร้างภาพ คุณติ การสร้างภาพ การถือปี่ปี่มา การถ่ายภาพมา ดูถ่ายภาพมันถ่ายมาเป็นภาพ เลย แต่ในการกระทำเราถ่ายภาพไม่ได้ เราต้องวาดภาพขึ้นมา ภาพนั้นจะประกอบไปด้วยอะไร เรา จะลงสีอย่างไร แล้วจะเป็นอย่างไรขึ้นมาถึงเป็นภาพนั้น

นี่ก็เหมือนกัน ในการกิจจญาณมันมีอะไรขึ้นมาบ้าง มันมีสิ่งใด มันมีศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นมาอย่างไร แล้วปัญญามันไปจับต้องอะไร มันใคร่ครวญอะไร มันใคร่ครวญสิ่งใด มัน ใคร่ครวญแล้วมันแพ้มันชนะอย่างไร มันมีแพ้ชนะ ใคร่ครวญแล้วจะรู้แจ้งเป็นไปไม่ได้เลย เพราะ ะไร เวไนยมันสัตว์ต้องต่อสู้ มันต้องมีการแก้ไข

เวลาปัญญามันใคร่ครวญ เหมือนกับเราขึ้นศาลเลย ขณะขึ้นศาล ผู้พิพากษา ถ้าระหว่าง กิลีสกับธรรมมันต้องขัดแย้งกัน ถ้ากิลีสมันบังเงา มันก็บอกนี่เป็นธรรม นี่เป็นธรรม เราก็จะเชื่อ มัน พอเชื่อมั่นเดี๋ยวก็เสื่อม พอเสื่อมขึ้นมา พอรู้ว่าเสื่อมเราก็ต้องแก้ไขใหม่ ต่อสู้ใหม่ ก็ขึ้นไปอีก ไปพิพากษากัน ถ้าวันไหนธรรมมันชนะมันก็ปล่อยๆ เป็นตทังคปทาน เพราะมันไม่มีเหตุมีผล แต่ ถึงที่สุดถ้ามันสมุจเจตปทาน ครั้น! ในหัวใจนะ มันจะพิจารณาอสุภะ มันจะกลืนเข้ามาที่ใจ ละเอียดเข้ามาบ่อยครั้งเข้า ชำนาญขึ้น มันจะหดรยะสันเข้ามา

แต่เดิมมันพิจารณาไป ระยะการบังคับบัญชามันจะยาว ออกไปข้างนอกถึงเห็นภาพข้าง นอก แล้วทำลายข้างนอก พอพิจารณาบ่อยครั้งเข้าๆ มันระยะสันเข้ามา จนถึงที่ใจ แล้วไปทำลาย กันที่หัวใจ พอหัวใจทำลายเห็นใหม่นี้ สิ่งที่เป็นอสุภะ สิ่งที่เป็นกามราคะ สิ่งที่เป็นความพอใจ นี่ กามราคะขาดออกไปจากใจ ครั้น! จากหัวใจ

ต่อไปนี้เป็นจิตเดิมแท้ฟ่องใส จิตเดิมแท้ตัวจิตของมัน แล้ววิปัสสนากับมัน ความสมคูล
 อย่างนี้ยิ่งละเอียดใหญ่เพราะอะไร อรหัตตมรรคนะ เหมือนกับผู้บริหาร คุณติ ความละเอียดอ่อน
 ของมัน สุข-ทุกข์ในของผู้บริหาร ใครเป็นผู้บริหารไม่ก็วันผมขาวเลย เพราะมันต้องรับนโยบาย
 มันเครียดมาก มันต้องบริหารจัดการ

จิตที่ละเอียด มันเครียดมาก มันเป็นอาลัยอารมณ์ในหัวใจ ถ้ามันเข้าไปถึงตรงนั้น ความ
 สมคูลของมันยิ่งต้องละเอียดอ่อน มันต้องเป็นมัชยัสถ์ ไม่ใช่เป็นสัมมาสมาธิ มันเป็นกลาง พอมัน
 เป็นกลางขึ้นมา มันจับ ถ้าก่อนที่มันเป็นกลางต้องเห็นก่อน ต้องจับได้ก่อน แล้วใคร่ครวญมันจน
 มันเป็นกลาง พอเป็นกลางแล้วมันทำลายตัวมันเองเห็นไหม การทำลาย นี้ความสมคูลมันตั้งอยู่บน
 อะไร

แม้แต่ตัวภพ ตัวจิต ตัวความสมคูลทั้งหมด ต้องทำลายทั้งหมด ไม่มีสิ่งใดๆ เลย ถ้ามีสิ่ง
 ใดๆ ทั้งหมดในหัวใจเป็นสมมุติ เป็นสิ่งที่ชี้มาได้ เป็นสถานะที่พูดได้ สถานะที่ยังพูดอยู่ได้ ที่ยังมี
 อยู่มันมันเป็นสมมุติหมด สิ่งที่มีสมมุติบัญญัติ สิ่งที่ยังมีอยู่ มีสิ่งต่างๆ อยู่ มันมีของมันอยู่ มันสื่อ
 ความหมายกันได้

วิปยุต-สัมปยุตคล้ายตัวเข้าไปถึงที่สุด มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ นิพพานแท้ๆ มันเป็น
 อย่างนั้น นิพพานความจริงเห็นไหม นิพพานมีไหม? นิพพานมี สูญจากกิลสท่า ไม่ใช่สูญสิ้น สูญไม่
 มีไม่ใช่ ใจความคิดของเราจะ ถ้าสูญคือไม่มีสิ่งใดเลย นิพพานเหมือนไม่มีสิ่งใดเลย จับต้องอะไร
 ไม่ได้เลย

สิ่งที่จับต้องไม่ได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔๕ ปี เทศนาว่าการ ไปเทศน์พระเจ้า
 สุทโธทนะนั่นคืออะไร “ภารา หเว ปญจกขุชชา” ชั้นมีใจ จำสามเนรราหุลได้ เพราะมันเป็น
 ข้อมูล มันเป็นสัญญา สามเนรราหุล นางพิมพา พระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธเจ้ารู้จักหมดละ
 พระพุทธเจ้ารู้จัก เข้าใจหมด เพราะมันสื่อ มันมีอยู่ แต่ความที่รู้จักด้วยความสะอาดบริสุทธิ์จากใจ
 ไม่ใช่รู้จักโดยเป็นภาระแบกหาม “ภารา หเว ปญจกขุชชา” มันเป็นความรับรู้ มันเป็นขั้นที่สะอาด
 ขั้นที่รับรู้

แต่ถ้าเป็นขั้นฆราวาส เรา รู้จักด้วย รู้จักแล้วเป็นห่วง อาลัยอารมณ์ มันธรรมดาของสังคม มัน
 ธรรมดาของวิญญูะ คนเกิดมาตายหมด คนเกิดมา สรรพสิ่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงตลอด ทั้งวัตถุ ทั้ง

สิ่งมีชีวิต ทั้งต่างๆ มันมีการเปลี่ยนแปลง ผลของวิญญูะ มันจะปรับสภาพความเป็นสมคูลของมัน โลกนี้จะปรับสภาพไป ไม่มีสิ่งใดคงที่ มันจะหมุนของมันเป็นผลของวิญญูะ

แต่มนุษย์ ผู้ที่มีการศึกษาที่มาศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันทวน กระแส มันไม่ไปตามวิญญูะ มันทวนกลับ ถ้ามันทวนกลับเหมือนปลาเป็น มันทวนกลับมันทวน กระแสน้ำขึ้นไป ในการประพฤติปฏิบัติของเรา เราทวนกระแสใจเข้ามา ทวนกระแสใจเข้ามา จริต นิสัย โทสจริต โมหจริตของแต่ละคน มันเป็นสิ่งต่อต้านกระแสน้ำที่แรงและเบา เราจะต้องทวน กระแสสิ่งนี้เข้าไป จนกว่าใจมันสมคูลมีเหตุมีผลของมัน แล้วเราต้องใช้ปัญญาใคร่ครวญให้มัน เป็นมรรค

สิ่งที่เป็นมรรคเห็นใหม่ มรรคญาณในศาสนาพุทธ ผู้ที่ชนะจะชำระกิเลส ต้องชนะด้วย ปัญญา ปัญญาเท่านั้นนะ สมาธิจะเป็นพื้นฐาน แต่ถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มีสมาธินี้มันเสียมคูล มันเป็น ความคิดโลกหมด ปัญญาที่เกิดเรื่องของโลกหมด มันจะไม่มีธรรมะเลย มันเป็นธรรมะ เป็น ประเพณีวัฒนธรรม ไม่เป็นเนื้อหาสาระ

ถ้าเป็นเนื้อหาสาระมันต้องเกิดจากจิต จิตสงบ จิตมีปัญญา จิตมีการแก้ไข จิตมีการทำลาย ทำลายตัวมันเอง ยิ่งทำลายยิ่งสะอาด ยิ่งเสียสละเท่าไรมันยิ่งได้ขึ้นมา นี่ทวนกระแสใจเราเข้าไป ทวนกระแสที่เป็นจิตนิสัย ความชอบมันต้องทำให้เราอยู่ในอำนาจของมัน แล้วไปตามการบังคับ บัญชาของมัน

แต่ถ้าเป็นธรรม มันจะทวนกระแสความชอบเข้าไป ถ้าทวนกระแสความชอบเข้าไป มัน เข้าไปปรับความสมคูลให้สงบได้ สิ่งที่สงบเป็นพื้นฐาน นี่สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ถ้า ไม่มีพื้นฐาน ไม่มีสมถกรรมฐาน ไม่มีที่ทดสอบแล้วเราจะไปทำกันที่ไหน เวลาไปทำศึกษาใน พระไตรปิฎก ธรรมะเป็นอย่างนั้นๆ นี่มันส่งออกหมดนะ

แต่ถ้ามันรู้จริง ธรรมะของเรา เรารู้ของเรา สมาธิก็เรารู้ โอ้โฮ! สมาธิเป็นอย่างนี้ โห! ปัญญาที่มันคิดผลาก็เป็นอย่างนี้ ปัญญาที่มันเข้าไปแล้วต่อสู้กันเป็นภาวนามยปัญญา มันปล่อย วางชั่วคราวมันเป็นอย่างนี้ มันเป็นอย่างนี้เห็นใหม่ พระพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎกแล้วมันเกิด ในใจของเราเหมือนกัน เหมือนกันๆ มันซึ้งมาก

แต่ถ้าไม่เกิดที่เรา เราไม่ปฏิบัติขึ้นมาก่อน มันเหมือนอย่างนั้นมันเป็นการสร้างภาพ เราจะสร้างให้เหมือนกับพระไตรปิฎก เราจะสร้างให้เหมือนกับธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เลยเป็นการธรรมะสร้าง ธรรมะสร้างก็เป็นสมมุติ เพราะเราสร้างก็เป็นสมมุติใช้ใหม่ ธรรมะก็เลยเป็นธรรมชาติไป เพราะธรรมชาติมันก็ไม่มีผลกับใครไป ธรรมะนั้นก็แปรปรวนอยู่ตลอดเวลาไปอย่างนี้ไป

ธรรมะเป็นธรรมชาติ นิพพานเป็นธรรมชาติ...ก็ตายอยู่กับธรรมชาตินี้แหละ เพราะการเกิดการตายก็เป็นธรรมชาติ ถ้าไม่ธรรมชาติทำไมมีมนุษย์เกิดมนุษย์ตาย แต่ถ้าธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลามันชำระกิเลส กิเลสตายแล้วมันจะเกิดจะตายอีกใหม่

นี่ไง เพราะเราทำของเรา ธรรมโอสธ มันรู้ มันทำลายจนถึงที่สุดนะ มันถึงที่สุดแล้วมันจบสิ้นกระบวนการ จะเข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกิเลส กิเลสมันสร้างอย่างไร แล้วธรรมะมันสร้างอย่างไร เห็นไหม มันถึงปรับสมคูล กิเลสทำลายความสมคูล ทำเสียสมคูล แต่เราทำของเราให้เป็นสมคูล แล้วเราใช้ปัญญาของเรา แล้วแก้ไขกิเลสของเรา จนถึงที่สุดนะ ธรรมะส่วนบุคคล ธรรมะของเรา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ๒,๐๐๐ กว่าปีนะ

ในปัจจุบันนี้ถ้าเราประพฤติปฏิบัติเกิดขึ้นในใจของเราสคๆ ร้อนๆ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ที่นิพพานไปแล้ว ถ้าเราประพฤติปฏิบัติถึงที่สุด เราก็เป็นพระอรหันต์ได้ เป็นได้จริงๆ มันเป็นที่หัวใจ เป็นได้ที่ความจริงอันนั้น ไม่มีใครให้ค่าได้ มันจะเป็นความจริงของมัน มันปัจจุบันของมัน มันเป็นสันติภูมิจิโก นี้คือสมบัติส่วนตัว เอวัง